

SKLIZEŇ SVOBODNĚ TVORBY

S B O R N Í K

SBORNÍK

SKLIZEŇ SVOBODNÉ TVORBY Č. 2.

Říjen, 1958.

(Pod záštitou České kulturní rady v exilu řídí dr. Robert Vlach, Bennett College, Greensboro, N. C., USA.)

Sborník redigoval:

Vladimír Vaněk.

Obálku navrhl Miloš Hrabě.

OBSAH

Walter Nash: *Divadlo, dramatik a hra*

Johannes Urzidil: *Praha za strachu*

Ivan Jelínek: *Maria*

Antonín Kratochvil-Christen: *Trosečník neznámých oceánů*

Vladimír Zelený: *Adieu, Arcachon!*

Magdalena Hansenová: *Mystický realismus Karen Blixenové*

Dr. Jaroslav Jíra: *Česká poesie v exilu*

Robert Vlach: *Jiří Gibián: Tolstoj a Shakespeare*

Vladimír Vaněk: *Jan Zach*

Dr. Juraj Slávik: *Niekoľko poznámok a dodatkov ku knihe R. Kopeckého: Československý odboj v Polsku v r. 1939.*

Petr Den: *Výzva k anketě*

Výsledky literární soutěže KA + KR na rok 1957

Ludvík Sláma: *Epigramy*

ENGLISH SUMMARY

The second Selective Number of "Sklizeň svobodné tvorby" (the Harvest of Free Literary Work) was edited by Vladimír Vaněk (Rome). The foreign guest-authors in this edition are: the distinguished English scholar Walter Nash with his essay on the Royal Court Theatre and a well-known German writer from Bohemia Johannes Urzidil, with an excerpt from his successful novel "Die verlorene Geliebte". From original Czech writings there are a poem by Ivan Jelínek (London), an essay on Christopher Columbus by Antonín Kratochvil-Christen (Munich) and a feuilleton by Vladimír Zelený (Paris). Magdalena Hansenová (Copenhagen) discusses in a critical review the work of Karen Blixen—Isac Dinesen. Jaroslav Jíra (Paris) contributes a critical study of Czech poetry in exile with a special consideration of the poetry of Pavel Javor, Jaromír Měšťan and Robert Vlach. Robert Vlach reviews the study by G. Gibian "Tolstoy and Shakespeare" and Juraj Slávik (Washington) comments upon the book by Rudolf Kopecký about the Czechoslovak Resistance Movement in Poland in 1939. The criticism of art is represented by a review of the work of Jan Zach, sculptor and painter (Eugene, USA) written by Vladimír Vaněk. Petr Den (New York) is

Walter Nash:

DIVADLO, DRAMATIK A HRA

(Autor této stati, napsané pro Sklizeň svobodné tvorby, je narozen r. 1926, prošel Queens' College v Cambridge, po lektorátu na universitě v Londýně zastává totéž místo nyní v Lundu. Přispívá do literárních listů v Anglii a připravuje studii o dikci a obrazech anglického básníka Cecila Day Lewise. — Red.)

Letošního jara zaznamenáváme malou a přesto významnou událost v životě moderního anglického dramatu: londýnská pokusná divadelní skupina, "English Stage Company", která sídlí v Royal Court Theatre, slaví své druhé narozeniny. Čtenářům z ciziny, kteří nevidí v dovršení dvouletých narozenin divadla nic tak význačného, bude jistě prospěšné vysvětlit, že v zemi, kde dramatické umění a obchodní úspěch byly vždy na sobě závislé, je vskutku velice význačná událost, jestliže pokusné divadlo přežije dvě léta, získá si početné publikum a dokonce předvádí hry, které se vítězně probily světem zkomercializovaného divadla.

Úspěch společnosti English Stage Company je především dlužno přičísti jasnozřivosti a praktické prozíravosti jejího ředitele, George Devina, jehož cílem od počátku bylo zříditi divadlo, které by přilákalo mladé dramatické spisovatele a tak vytvořiti vlivné středisko dramatických talentů. V nesnadném úkolu objeviti mladé autory pomohla Devinovi nemálo štědrost dvou veřejných institucí, které nebyly přímo spojeny s divadlem. V prvním roce existence společnosti "The Observer", dobře známý týdeník, uspořádal soutěž nových her od neznámých anebo doposud neuznaných dramatiků, které měly být odměněny cenou. V tomto roce, tudíž v druhém roce průkopnických snah divadla Royal Court, ujala se úlohy mecenáše "Encyclopaedia Britannica" a nabídla první cenu pěti set liber, druhou cenu tří set a dvě třetí ceny po stu librách za hry, předložené do 1. ledna 1959. Fakt, že tyto dvě instituce byly ochotny ujmout se úlohy, která v dřívějších dobách příslušela šlechtickým podporovatelům umění, může být velmi nadějný; v době, kdy tolik nového a v pravdě životného prvku v britském kulturním životě hyne z nedostatku přiměřené fi-

nanční podpory, podobné důkazy víry v utajené schopnosti mladých umělců jsou povzbuzující.

Dvě z vítězných her ze soutěže prvního roku jsou právě v těchto dnech předváděny na divadle Royal Court. Jsou to dvě krátké hry mladého dramatika N. F. Simpsona, a soudě podle zpráv (autor tohoto článku, bohužel, neviděl jejich provedení) je v nich patrný částečný vliv Ionescuv; jejich zřejmá parodie je zaměřena na bezmyšlenkovitost našeho denního společenského styku, cliché všedního myšlení, bezvýznamnost našeho drobného rozhovoru, je-li ho použito jen jako konvenčního gesta. Ionesco, jak se zdá, je jedním z kontinentálních spisovatelů, jejichž dílo ovlivnilo mladé dramatické autory, kteří nyní bojují o uznání; druhým je onen obdivuhodně nadaný irský spisovatel, již delší dobu žijící ve Francii, Samuel Beckett. Téměř by bylo možno předpověděti vznik abstrakcionistické školy; a přece by bylo těžko předpověděti osud takového hnutí, nejen z uměleckého, ale i z obchodního hlediska, které, bohužel, nelze v těchto případech zcela podceňovat. Britové nikdy vlastně zcela nevyvinuli sklon k abstraktnu; byli vždy nedůvěřiví k různým "-ismům" a "-logiím", a vzdorovali všem "hnutím", "slohům" a "školám". Jejich stanovisko k většině problémů bylo převážně empirické a pragmatické a možná právě proto dávali vždy přednost dramatům, v nichž mravní a ethická vyrovnanost společnosti, třídy nebo skupiny lidí byla prokázána svým účinkem na životě jednotlivce nebo několika jednotlivců. Tento významný sklon k realistickému dramatu s "mravním" námětem je charakteristicky potvrzen (mimo zřejmou vybroušenost stylu a konstrukce) velikou popularitou, které se vždy těšily a doposud těší Ibsenovy hry v Britanii; je mimo to i potvrzen (s obdobným zhodnocením stylu a dramatické stavby) zaručeným úspěchem jakéhokoliv provedení her Bernarda Shawa; a ovšem, ve stejné míře a zhodnocení je potvrzen i úspěšnými návraty k starým hrám, na př. Bena Johnsona anebo k dramatům z doby restaurace. Je mimo to také potvrzen — a zde není třeba zvláštní kvalifikace — neobyčejným úspěchem únavných komedií z rodinného prostředí a her "s problémy", které jsou do nekonečna omílány s jevišt West Endu rok od roku a které představují spoléhání na omšelé a otupující cliché myšlenek a stylu, jež jsou s takovou zřejmostí zesměšňovány N. F. Simpsonem.

Přesto vše finanční i umělecký úspěch společnosti English Stage Co. dokázal, že je doposud možný inteligentní rozvoj empirické tradice a realistického dramatu, neboť John Osborne, mistrný dramatik, odpovědný za nynější zdravý stav tohoto pokusného divadla, je autorem

dvou úspěšně provedených her na jevišti Royal Court a sice "Look Back in Anger" a "The Entertainer". ("V hněvu se dívej zpět" a "Muž, který pobaví"). V těchto dvou hrách je technika empirického realismu spojena s originálním, svérázným a osvěžujícím idiomem. John Osborne se stal středem pozornosti téměř přes noc svou první hrou "V hněvu se dívej zpět", která byla provedena společností English Stage v květnu 1956; a snad bylo dramatikovi i správnému pochopení hry na škodu, že její ústřední charakter, Jimmy Porter, stal se okamžitě ústřední kulturní postavou v soudobém britském mythu, totiž v mythu "rozhněvaného mladého muže".

Mnoho sloupců v mnohých časopisech bylo vyplněno zprávami o tomto "rozhněvaném mladém muži" a jeho významu v moderní společnosti. Tato legenda se stala postupem času tak složitou, že by to samo vyžadovalo velmi obsáhlý článek, aby byla cizincům dostatečně osvětlena podstata jejího vzrůstu a aby její pravda byla oproštěna od nepravdy. Všeobecně přijaté pojetí "rozhněvaného mladého muže" mohlo by však býti popsáno asi takto: Rozhněvaný mladý muž je produktem společenského zmatku a spletitosti britského poválečného života. Rodem patří obvykle buď k pracující třídě anebo k nižší střední vrstvě a za dřívějších poměrů by našel své místo v společenské vrstvě svého původu. Avšak vzdělání a příležitost pozvedly jej z jeho vlastní třídy, aniž jej uzpůsobily ke vstupu do třídy vyšší. On sám si uvědomuje, že vzdor velikým společenským změnám, které nastaly, starý řád ještě existuje. Nikdy nemůže být zcela přijat do světa limusin a večerních úborů a garden parties a starého stříbra; nicméně nemůže se už zcela vrátit do světa modráků a soukenných čepic a spařené kapusty a lahvového piva. Proto je osamocen, neboť nepatří nikam a je zoufale sklíčen touhou někam patřit; je proniknut pocitem marnosti a nicoty, neboť se zdá, že všechny jeho snahy někam se zařadit jsou předem stíženy nezdarem. Má pocit viny, neboť neustále cítí, že odrostl a odcizil se třídě, ze které vyšel a že ji proto zradil; a na druhé straně nevraží na ty, kteří mají zajištěné svoje místo v sociálním rozvrstvení, zejména na ty ze starší generace, kteří se zdráhají pochopit, že svět, který zdědili a přijali jako své přirozené právo, by se mohl změnit.

Je pravda, že J. Osborne využil jevu sociálně vykořeněného člověka v obou hrách, které napsal pro společnost English Stage, avšak nebylo by pravdou říci, že tyto hry se zabývají výhradně sociálním jevem. V nedávném článku (uveřejněném v "Declarations", sbírce essayů z pera soudobých britských autorů, vyd. Lindsay Anderson) J. Os-

borne vysvětlil, že jeho hlavním spisovatelským záměrem je "dávati lidem hodiny v cítění". To znamená, že se sám nepovažuje za autora, který by především analysoval sociální situaci; avšak že se spíše považuje za dramatika, jehož úkolem je představit s ostrou a téměř bolestnou zřetelností citová hnutí jednotlivce. Bylo by možno dodati: hnutí trpícího jednotlivce; neboť obě hry, které J. Osborne napsal pro English Stage Co., pojednávají o utrpení — o absurdním, všedním a přece kataklysmaticky prudkém utrpení lidí, zápasících o smysl lásky, jistoty a loyality, smysl, který jim neustále uniká.

"V hněvu se dívej zpět" kreslí brutálně výmluvným dramatickým jazykem marná, sebezničující a přece hluboce skutečná duševní muka protagonisty Jimmy Portera. Jimmy a jeho žena Alison žijí v ubohém jednopokojovém bytě v jednom městě ve střední Anglii. Jimmy a jeho přítel Cliff si vydělávají na živobytí prodejem cukrovinek v pouličním stánku, přesto že Jimovi se dostalo vzdělání na jedné z menších universit a mohl by proto očekávat, že by se mohl uživit a zaopatřit svou ženu poněkud jiným, "lepším" způsobem. Cliff pochází ze stejné třídy jako Jimmy, z dělnické vrstvy; avšak Alison pochází z vyšší střední třídy — její otec byl totiž plukovníkem v indické armádě — a vědomí přehrady, vytvořené jejich rozdílným původem, trápí Jima a nutí ho bezděky k týrání vlastní ženy nemilosrdným proudem sarkasmu, důmyslně sestavených urážek a brutálních nárazek na její rodinu. Skrytou pohnutkou Jimova chování je touha rozptýlit svůj vlastní pocit nejistoty tím, že by Alison vyprovokoval k projevům citu; jakákoliv reakce, která by se u ní projevila, a třeba i reakce nenávisti, by byla pro něho uznáním toho, že zaujímá jakési pevné místo v jejím světě, že on sám má tedy jakýsi význam v životě někoho jiného. Avšak Alison nemůže bojovati s Jimem jeho vlastními zbraněmi; na jeho týrání a urážení odpovídá jenom znaveně trpělivým mlčením a to jenom zvětšuje Jimův pocit osamocení a nicoty a dohání ho ještě k větším výstřelkům. Nesnadně udržovaný mír je zachováván v této nešťastné domácnosti jenom zásluhou opravdové citové jemnosti Jimovy povahy a částečně neustálým vyrovnávacím snahám přítele Cliffa, jehož něžná povaha chápe stejně dobře výřečný hněv Jimův jako trpělivé sebeovládání Alison. Tento nucený klid a mír je však zcela rozmetán neočekávaným příjezdem Heleny Charles, herečky a přítelkyně Alison. Jimova reakce na Helenin příjezd je směsí strachu, odporu a utajeného obdivu; strachu proto, že cítí, že Helena zaujme Alison a tím jenom prohloubí jeho vlastní osamocení, odpor proto, že Helena je bojovnou představitelkou třídy, které

vypověděl válku, a obdiv proto, že na rozdíl od Alison Helena je odhodlána bojovat s ním stejně tvrdě jako on. Jimův strach je zcela opodstatněn. Vliv Heleny na Alison je mocně prokázán jednoho nedělního večera, kdy došla zpráva, že matka Jimova nejlepšího přítele, kterou má oddaně rád, umírá v londýnské nemocnici; Jimmy odjíždí bez meškání do Londýna, ale Alison odmítá jej doprovázet v tomto kritickém okamžiku a raději odchází s Helenou do kostela. Když se Jimmy vrátí z Londýna, shledá, že ho Alison opustila. Neuvědomuje si, že ona sama trpí, že očekává jeho děcko a že pro jeho neuspokojivý vztah k ní nemohla u něho hledat útěchu ani oporu. On však se domnívá, že její odchod je vlastně projevem konečné zrahy — nutný následek jejího opuštění v okamžiku, kdy ji nejvíce potřeboval. Avšak k svému velikému překvapení nalézá Helenu, čekající na něho, aby mu ostantativně ohlásila Alisonin odjezd. Jimova hořkost a nenávisť vzplanou; avšak náhle, v intenzitě jediného okamžiku, kdy Helena ztratí vládu nad sebou a uhodí ho do tváře, tento odpor je prudce zlomen a proměněn ve vášnivou touhu.

Někteří kritikové hry namítali, že kdyby J. Osborne byl vskutku zcela věren své metodě dramatického empirismu, hra by měla skončit právě v tomto okamžiku. Tím, že nalézá někoho, kdo si ho může vážit pro něho samého a je-li třeba, bojovat proti němu stejnými zbraněmi, Jimmy získává náhle ono uznání, po kterém tolik prahl ve světě, který ho bolel svou lhostejností. Helenin vztah k němu je vzdálen oné znavené, prodlužované a trpné tolerance dobře vychované středostavovské ženy k neukázněnému, nesnášenlivému, poloneurotickému společenskému povýšenci. Je to přímé uznání, at' už v nepřátelství anebo v lásce, všech nároků a potřeb i utrpení jednotlivé bytosti. Tyto nároky a práva, která se v této situaci náhle objasní, přesahují jakékoliv úvahy o třídní příslušnosti: a tak Jimmy, který donucuje Helenu, aby opustila zděděná společenská kritéria a odhodila konvenční zásady a setkala se se svobodnou výzvou jeho osobnosti, sklízí svůj pravý triumf. Uhození do tváře je tedy, svým zvláštním způsobem, políbení rytíře dámou, důkaz přízně a uznání.

Avšak at' už správně nebo nesprávně (a autor tohoto článku se domnívá, že správně), J. Osborne nepovažoval za vhodné ukončiti svou hru v tomto bodě. Poslední jednání nám předvádí Alison, která se navrácí k Jimovi. Vytrpěla mnoho při předčasném porodu dítěte a trpěla dvojnásob proto, že děcko zemřelo při narození. Je přitahována k Jimovi zpátky, aniž si zcela jasně uvědomuje, co ji přivedlo zpět, anebo co vlastně chce, nyní, kdy Helena vstoupila na její místo;

její návrat jest aktem podrobení, další uznání postavení Jimmy Portera, svědectví pevnosti osobního pouta, které žádné síly vychování, třídních konvencí ani hluboce raněné osobní hrdosti nemůže přervat. Jimmy Porter není zcela tím, zač se považuje — zahořklá, otrávená, omrzelá, osamělá šaškovská postava, zoufale klející a mávající do vzduchu prázdnými histrionickými gesty; jeho prudkost a vztek jsou při nejmenším dosti účinné, aby vyšinuly dvě osoby z jejich obranných posic "normálního" společenského zaklínění — nejprve Helenu a pak jeho vlastní ženu. Avšak Helenino podrobení je pouze dočasné. Jakmile se Alison vrátí, Helena se rozhodne opustit Jima. Vysvětlujíc své rozhodnutí Alisoně, praví: "Jak bych si kdy mohla myslet, že by mně to nevadilo! On chce jeden svět a já si přeji jiný a sdílení společné postele to nikdy nezmění. Já věřím v dobro a zlo . . . A ve jménu toho všeho, v co jsem kdy věřila či po čem jsem toužila, je to, co jsem udělala, nesprávné a zlé . . ." Vědomí zděděného společenského kriteria je příliš silné pro Helenu. Nauky, které utvářely její život, jsou příliš pevně zakořeněny, než aby byly trvale porušeny prudkostí její vášně pro Jima. Zde, jak se zdá pisateli tohoto článku, přesnost třídního pozorování J. Osborna je neomylná. Někteří lidé, kteří viděli hru na jevišti, namítali, že osoba tak silné a pozitivní povahy jako je Helena by nikdy neopustila Jima. Avšak tento názor není dobře promyšlen. Povaha tak silná a pozitivní jako je Helena byla by nejen silná a pozitivní ve svých vášních, ale byla by stejně silná a pozitivní ve svém uznání společenského zákonníku a mravních norem, podle kterých žila. Alisonin návrat ve stavu ubohé osamělosti a utrpení pouze intenzivněji připomíná, že její hluboce vštěpené přesvědčení nelze tak snadno odhodit. Proto opouští Jima, který považuje její odchod za další akt zrady a při tom ještě další důkaz toho, že se mu nepodařilo přesvědčiti jiné o vše překonávající nutnosti oddaných osobních styků a neporušitelných osobních vztahů, které trhají všechny ostatní svazky, jestliže jsme se pro ně jednou rozhodli. "Všichni chtějí uniknout z bolesti býti na živu," říká zoufale, "a většina z nich tak činí z lásky . . . Vždycky jsem věděl, že něco takového nastane — nějaký problém, na příklad nemocná žena — že by to pak bylo příliš pro ty tvoje zjemnělé, skleníkové city."

A tak Jimmy zůstává sám s Alison. Jeho hořkost vybuchne znovu, avšak tentokrát jeho žena nepřijímá tento výbuch s pasivním mlčením. Vzchopí se a vzplane v bídě utrpení a žalu a po prvé v této hře stává se téměř stejně tak zoufale výmluvnou jako Jimmy sám. V divokém proudu slov vyvolává znovu svou bídu v strašlivých hodinách

potratu: "Myslela jsem si: kdyby jen — ó kdyby jen mohl mne vidět teď, tak ubohou, hloupou a směšnou! Toužil po tom, vždy si přál, abych to takto cítila. Toto chtěl vždycky ve mně vzbudit a rozvířit! Jsem v ohni a hořím, toužím jen po jediném: abych zemřela! Stálo ho to jeho dítě a jakékoliv další děti, které jsem kdy mohla mít! Avšak co na tom záleží — vždyť toto právě chtěl ode mne — to je to, po čem toužil." Takové ponižující a úplné pokoření, takové dokonalé vzdání se sama sebe pro svět Jimmy Portera, pro onen svět ztracených, nesplněných, beznadějných, mučených, toto zoufalé přiznání se k porážce je téměř více, nežli Jimmy sám může snést. V závěrečné řeči, jejíž klid a rovnováha jsou tím dojemnější, čím zběsilejší byla krutost, která charakterisuje všechny jeho slovní projevy v této hře, snaží se Jimmy ji uklidnit a utěšit. A závěrečné okamžiky hry nejsou prudké ani hněvivé, ba ani ne beznadějně svou resignací, avšak jsou to naopak okamžiky vyjasnění a něžnosti; je to něžnost dvou lidí, kteří už nejsou nadále rozdvojeni vědomím odporujících si hodnot a názorů, avšak kteří jsou spojeni společným přijetím a uznáním utrpení.

Čtenáři tohoto článku (který, vzdor své poměrně délce, pojednává jen o základních otázkách a vynechává velký počet zajímavých podrobností) mohli si všimnout, že důraz je v něm kladen na osobní vztahy, na charaktery jednotlivců s individuálními problémy, které slouží jako jakési loutky, aby prokázaly pravdivost určité sociální these. Autor tohoto článku chtěl takto ukázat, že hlavním úmyslem J. Osborna bylo vylíčit lidské bytosti pod nátlakem prudkých citů, spíše nežli psát komentář o struktuře britské společnosti. Přesto ono společenské pozadí má určitou důležitost a je proto třeba promluvit o jednom či dvou bodech, vztahujících se k průběhu hry. Někdy bylo namítáno, že J. Osborne si nepovšiml kriteria pravděpodobnosti tím, že dovolil, aby osoba tak chytrá, výmluvná, sensitivní a energická jako Jimmy se spokojila vyděláváním na živobytí jako krámkař, prodávající cukroví. Ve skutečnosti jeden z hlavních charakterů hry — Alisonin otec — podává tutéž námitku: "Zdá se to být zvláštní zaměstnání pro mladého muže" a Alison odpovídá nezáučeně: "On zkusil tolik věcí — novinářství, inserování a dokonce po několik týdnů prodával vyssavače prachu. Zdá se být šťasten ve své nynější práci, jako v čemkoliv jiném."

Až potud je toto vysvětlení dostatečně uspokojivé a není nijak v rozporu s psychologickým pojetím charakteru, který J. Osborne vytvořil. Jinde ve hře Jimmy poznamenává: "Předpokládám, že lidé naší generace již nejsou schopni umírat pro ideály. Ideály dobra a od-

vahy již neexistují." A Helena o něm chytře poznamenává: "Pro lidi jako on již není místa — v sexu, v politice, v ničem. Proto se cítí tak osamělý. Někdy, když ho poslouchám, myslím, že ještě žije uprostřed francouzské revoluce. A ovšem, tam by bylo jeho pravé místo." Ve světě, kde zdánlivě není místa pro jeho prudkou loyaltitu a energii, vůbec není nepřírozené, že Jimmy Porter je natolik lhostejný k hmotnému úspěchu, že se spokojí býti krámkařem. Je to téměř symbolem jeho vlastního pocitu marnosti a prázdnoty.

Přesto tato věc může být vysvětlena nejen sociální, ale i osobní terminologií. Jimův život je úplně v soulase s dobře definovanými a osvědčenými pocity solidarity, převládajícími v dělnické třídě. Ublizování vlastní ženě — které je ve skutečnosti odrazem jeho nejistoty, symptomem jeho přání, aby její loyaltita podstoupila zkoušku — a jeho opovržení hodný zvyk prohledávat její věci, aby zjistil, zdali obdržela dopisy od svých rodičů, které on sám nenávidí: "Proč?" praví. "Abych viděl, zdali je v nich něco o mně. Chci vědět, zdali jsem podváděn." Ačkoliv Jimova nerozumnost v otázce věrnosti žene ho k vyvrcholení, ve kterém divákovy sympatie vůči němu jsou ohroženy, J. Osborne opatrně zajišťuje, že takového bodu není dosaženo. Mimo to v druhém jednání hry uvedl odstavec, který plně vysvětluje Jimovo polohysterické prahnutí po loyaltě a který ho také mohl přivést na myšlenku názvu hry. Je to scéna, ve které Jimmy se "dívá zpět v hněvu" na dobu, kdy jako malý chlapec sedával u postele svého umírajícího otce, zlomeného muže, zavrženého přibuzenstvem. "Po dvanáct měsíců jsem se díval, jak můj otec umíral — bylo mi tehdy deset let. Vrátil se z války ve Španělsku. Jistý bohabojný gentleman ho tam tak zřídil, že v něm nezbylo mnoho života. Každý to věděl — i já jsem to věděl... Ale vidíte, byl jsem jediný, který se o něj staral. Jeho rodina byla celkem tou událostí zmatena. Byli všichni na rozpacích a hněvali se. Matka sama byla schopna myslet jen na to, že spojila svůj život s mužem, který ve všech věcech stál na nesprávné straně. Moje matka neměla nic proti tomu, aby patřila k menšině, ovšem jestliže to jen byla menšina chytrá a módní... Pouze malý zastrášený chlapec poslouchal všechny ty výlevy horečného nezdaru umírajícího muže. Ztrávil jsem tak hodinu za hodinou v té malinké ložnici... Vidíte, již v mládí jsem se naučil, co to znamená se hněvat — hněvat se a být bezmocný. A nikdy na to nebudu moci zapomenout. Věděl jsem více o lásce, podvodu — a smrti, když mi bylo deset let, než vy se kdy naučíte za celý život." Tento výňatek tvoří hlavní část hry, konečné odhalení Jimmy Portera, vznik jeho touhy po abso-

lutní oddanosti v přátelství, v lásce, v sociálních vztazích. Je částí ironie hry (a mimochodem tato ukázka tvoří velice zručnou pasáž dramatické struktury), že tato účinná epizoda se odráží právě v tom, co následuje: v Jimově cestě do Londýna, v jeho osamělém bdění u postele umírající ženy, jeho pocit, že Alison, tím, že ho odmítla doprovázet, se provinila srdcervoucím podvodem: "Po dvanáct hodin jsem pozoroval toho, koho jsem měl strašně rád, procházet ohavnou fází umírání. Byla sama a já jsem byl jediný, kdo s ní v té chvíli byl. A až půjdu za tou rakví ve čtvrtek, budu opět sám. Poněvadž ta fena jí ani nepošle kytici na hrob — vím to! Udělala velikou chybu. Myslela, že poněvadž byla Hughova matka omezená a nevědomá stará žena, která vždycky říkala nesprávnou věc na nesprávném místě, nikdo ji nemohl brát vážně."

Jimova fixní myšlenka loyality a podvodu je proto zakořeněna v intenzivní osobní a soukromé zkušenosti, ačkoliv vzrostla a dostala se do spojitosti s třídním cítěním a třídním bojem. A proto by bylo chybné předpokládat, že obraz antagonismu v Jimově povaze je skutečnou definicí jeho charakteru. Jimmy Porter není v hloubi své bytosti "rozhněvaný mladý muž" ve smyslu, definovaném na předešlé stránce. Jest to zmatený a zmučený mladý muž. Jeho spor se společností či s určitým úsekem společnosti vyvěrá z bolestné osobní zkušenosti, která ho vede k víře, že všichni příslušníci matčiny a Alisoniny třídy jsou neschopni opravdového citu a že mohou pouze pozorovat život a lidi podle umělých skupinových standartů názorů a chování. Jimův životní cíl — pokud ovšem má jaký — je tentýž jako cíl Osbornův: "naučit lidi cítit". "Nikdo nemyslí," nařiká, "nikdo se nestará. Žádná víra, žádné přesvědčení, žádné nadšení." Jakožto mistr pocitů, Jimmy zajisté je hysterický, prudký a nesvědomitý. Ale jeho prudkost a hysterie jsou živeny jeho přáním nevzat se mrtvé pasivitě světa kolem sebe, pasivitě, která se mu zdá ztělesněna v osobě ženy, kterou si vzal. Ještě bych rád poznamenal, že ačkoliv J. Osborne je zřejmě socialistou ve svých politických sympatiích, jeho hra nemůže být vykládána jako stranická ukázka prázdných vztahů a staromódních vlastností buržoasie. Je pravda, že Jimmy vidí střední vrstvu v tomto světle a poněvadž Jimmy dominuje tuto hru a je zřejmě osobou, kterou Osborne postřehl s největší intenzitou a duševním proniknutím, že mimoděk ztotožňujeme jeho názory s názory jeho autora. Ale J. Osborne učinil alespoň krátký pokus, aby vykreslil se sympatií a porozuměním charakter ze sociálního prostředí, které Jimmy nenávidí. Učinil tak v případě Alisonina otce, plukovníka Redferna. Za

Jimovy nepřítomnosti plukovník přichází, aby přivedl svou dceru domů. Zatím co Alison sbaluje své věci, snaží se jí otec vysvětlit něco ze své vlastní nespokojenosti, svého vlastního smyslu života ve světě, do něhož nepatří. Vzpomíná na šťastnější dny své služby v Indii: "Anglie, kterou jsem si zapamatoval, byla ta, kterou jsem opustil v roce 1914 a byl jsem šťasten, mohl-li jsem takto na ni vzpomínat. Vešel jsem maharadžově armádě — to byl můj svět a miloval jsem jej — celý. Tenkrát to vypadalo, že to tak bude stále. Ty dlouhé, chladné večery v horách, vše rudé a zlaté. Tvoje matka a já jsme byli tenkrát tak šťastni. Zdálo se, že jsme měli vše, co bychom si kdy mohli přát. Myslím, že to byl poslední den, kdy svítilo slunce, když ten malý špinavý vlak vyjel z přeplněné, dusné indické stanice a hudba batalionu hrála, jak nejlépe uměla. Věděl jsem ve svém srdci, že vše je navždy ztraceno. Všechno." Alisonina poznámka v odpovědi k jeho vyznání stojí za zmínku: "Jsi zraněn, poněvadž vše se změnilo. Jimmy je zraněn, poněvadž vše je stejné. A žádný z vás se tomu nemůže bránit." Toto je chytrá a pronikavá odpověď a co víc, dává důraz na to, že hra se zabývá individualisty, vykořeněnými, osamělými, trpícími jedinci, kteří nejsou v souladu se svým okolím, spíše než se sociálními antagonisty. Přirozeně Osborne se hlavně zabývá Jimem, který má velice vyhraněné třídní smýšlení. Ale tento krátký okamžik sympatie s plukovníkem Redfernem by neměl být přehlédnut. Osborne se tedy zabývá spíše lidmi nežli sociálními jevy, muži a ženami intenzivního citění spíše než "rozhněvanými mladými muži". Toto pojetí vysvětluje jasněji ze čtení hry "Muž, který pobaví" — jejíž hrdinou je zlomený umělec a zpěvák středního věku — než z přečtení hry, o které jsem právě mluvil. Přesto jsem zvolil za rámeček tohoto článku "V hněvu se dívej zpět", poněvadž jsou tomu nyní dva roky, co hra byla uvedena na jeviště a poněvadž povyk o "rozhněvaném mladém muži" počíná utíchat a poněvadž dnes můžeme začít hodnotit hru a zkusit porozumět její opravdové důležitosti s hlediska dramatického umění. V této hře a v "Muži, který pobaví" Osborne vytvořil silně zakreslený charakter protagonisty a uvedl jej v pohyb na sociálním pozadí, jehož detaily a odstíny jsou divákům dobře známé. Pozadí je známé, ať už z všedního života nebo ze světáckého prostředí. Osoby hrdinů zde nejsou — jsou to Titanové, netvoří. Jimmy Porter ve hře "V hněvu se dívej zpět" a Archie Rice v "Muži, který pobaví" jsou takové nestvůrně mocné výtvořky, že bychom je nikdy nemohli přijmout osamoceně. Přijímáme je pouze proto, že se zdají být přirozenými produkty prostředí, že kterého vyrůstají, poněvadž toto prostředí

jim dává věrohodnost. Jsou jako postavy z legendárního obrazu, který spojuje básnickou představivost s realistickým pozorováním — přijímáme netvory, poněvadž jejich pozadí je pravdivé. Toto neznamená ovšem, že bychom měli přijmout pozadí či umístění jako hlavní a nejdůležitější část díla. Hra "V hněvu se dívej zpět" není o mladých intelektuálech dělnické třídy, kteří žijí v jedné místnosti. "Muž, který pobaví" není hra o zániku kabaretu a situaci v Anglii v době suezské krise; tyto dvě hry — jakkoliv banálně to může znít, opakujeme-li to, jsou o jednotlivcích, o Jimmy Porterovi a Archie Rice-ovi. Ve vytváření těchto jednotlivců Osborne se uchýlil k technice, které jsme již v našem divadle odvykli, totiž k technice karikatury, drastické jednoduchosti, kombinované se svévolným přepínáním jistých dimensí, jistých detailů. Díky Osbornově dramatické zručnosti nikdy nepocítíme nepříjemně tyto znaky karikatury — charaktery jsou stále srozumitelné a věrohodné; ale zůstává faktem, že v pojetí a nákresu mají mnoho podobného s charaktery Bena Johnsona nebo Dickense — je těžko říci, kde přesné, realistické pozorování končí a básnický dar zdůrazňování a zvětšování hlavního detailu nastává. Ve hře "V hněvu se dívej zpět" hlavní postava má tak veliké dimenze, že zmenšuje ostatní charaktery: fakt, na který bylo často poukázáno jako na jeden z nedostatků hry. V "Muži, který pobaví" bylo dosaženo lepší rovnováhy: Archie Rice, "hrdina", má tutéž hodnotu velké karikatury, ale osoby, které ho obklopují, jsou silněji vykresleny, zatímco jsou pevně udržovány v okruhu materialistického zobrazení, a jsou tudíž dokonaleji realizovány nežli vedlejší postavy ve hře "V hněvu se dívej zpět". Představují tak pro nás druh přechodného stupně pravděpodobnosti mezi výsledným realismem pozadí a básnickou, karikaturou hlavní postavy. Ve hře "V hněvu se dívej zpět" tato přechodná vrstva nevystupuje do popředí a postava Jimmy Portera se jeví s přehnanou obnažeností a drsností, na kterou čtenář či divák není plně připraven. Autoru tohoto článku se zdá, že jsou jisté aspekty Osbornovy práce — a některých jsme se zde lehce dotkli — kterým kritikové nevěnovali dostatečnou pozornost. Mluvílo se o něm příliš jako o vykladateli zvláštních sociálních problémů právě pro to, co je v jeho hrách aktuální a přechodné, avšak velmi málo pozornosti mu bylo věnováno jako dramatikovi, pokračujícímu v tradici, kterou rozšiřuje a obohacuje svým dílem. Osbornovy hry — a možná, že on sám by mně vyčítal volbu slov v této větě — jsou "britské výroby". Práce abstrakcionistů, na druhé straně, je více poplatna kontinentálním vzorům a představuje odpoutání od národní tradice — pokud

ovšem abstrakcionismus nenabude nějaké zvláštní britské formy. Vzhledem k charakteru a vkusu britského divadelního publika zdá se to nepravděpodobné; je nebezpečné předpovídat, avšak autor této úvahy cítí, že měl-li by přijít abstrakcionismus k oblibě, bude znamenat pro mladého dramatického autora jen krátký radostný tanec v slepé uličce. Naproti tomu směr, naznačený dílem Osbornovým, zdá se nadějnější a vede k určitějšímu cíli. Úspěch jeho her, pověst společnosti English Stage Co. a povzbuzující, osvěžující vliv, který měla společnost během dvou let své činnosti na život britského divadla, slibuje, že naši nejmladší dramatikové by mohli dojít dál a že by nechybovali, kdyby kráčeli v šlépějích Johna Osborna.

(Přel. V. Stárková.)

Johannes Urzidil:

PRAHA ZA STRACHU

(„Böhmen, ein Kontinent mitten im Kontinente.“ Tento citát z Goetheho vepsal mi loni v New Yorku autor do knihy *„Die verlorene Geliebte“*.* Považuji *„Ztracenou milenku“* za nejzralejší a nejhlubší dílo, jež za leta exilu bylo z našeho prostředí napsáno. Pro Urzidila Čechy — a Praha — jsou nezcizitelným kontinentem, protože leží tak hluboko v jeho nejbytotnějších já. Urzidil začal jako básník, v r. 1920, a básníkem zůstal především. *„Ztracená milenka“*, z níž je tento výňatek, neklamně a nevývratně svědčí o tom, že Johannes Urzidil není jenom náš host: že je jedním z nás. — R. Vlach.)

Udivovalo mne, že ještě někdo mohl v onom tísnivém období okupace odpoledne spát. Také noční spánek byl stlačen na docela kratičkou chvíli. Jen málo kdo usnul přirozeně a přirozeně se vzbudil. Strach je nejnížší a nejpolitováníhodnější stupeň duševních stavů, dospívat svých cílů vzbuzováním strachu je nejhorším zločinem na

* Albert Langen — Georg Müller, München, 1956.

lidské důstojnosti. Nebot' strach, i ve svých nejtišších projevech, obsahuje zárodek šílenství. Toto jest prapoznání. Spasitel sám ustanovil rozdělení na stupně.

"Slyšeli jste, že říkáno jest starým: Nezabiješ. Pakli by kdo zabil, povinen trpěti soud. Ale jáť pravím vám: Že každý, kdo se hněvá na bratra svého bez příčiny, musí trpěti soud. Kdo by pak řekl bratru svému: Racha, povinen bude před radou státi; a kdož by řekl: Blázne, musí pekelný oheň trpěti."

Zdržoval jsem se v oněch dnech málo doma; nebota doma znamenalo být v dosahu nebezpečného polapení. Na svých cestách vyhýbal jsem se hlavním třídám; mnozí totiž, kteří mne znali a nyní sloužili násilí, mohli mne potkat a vydat. Avšak i v malých uličkách číhalo nebezpečí. Zdržoval jsem se v bytech jiných, ale ani oni nebyli bezpečnější než já, ba, moje přítomnost mohla jejich ohrožení ještě zvětšit. I oni trnuli leknutím, když někdo zazvonil nebo rozezněl se telefon. Byl-li člověk sám, hledal pospolitost; byl-li s druhými, chtěl být sám. Chodil k lidem, ke kterým by dříve nikdy nebyl vkročil, k nej povrchnějším známým, jen aby nemusil sedět doma. Domov prostě přestal existovat a měnil se od hodiny k hodině. Jednou v noci, když jsem odcházel z takové návštěvy, odvlékali právě kohosi ze sousedního bytu. Světlo schodiště se odrazilo v leštěných holinkách černé kohorty, jež dupala po schodech dolů s oním mužem uprostřed. Pohlédl ke mně vzhůru, ale já stál a ani se nepohnul.

Chodil jsem na hřbitovy. V jejich labyrintech hrobek a hrobů bylo ještě nejspíše možno zůstat nepovšimnut. Armády mrtvých, kteří již všechno protřpěli, působily konejšivě. Vypovázal jsem cizí lidi na jejich poslední cestě, postával se smutečnými hosty před cizími hroby, a jako bych k tomu všemu patřil, třeba jsem i hodil za mrtvým hrst hlíny.

Chodil jsem do biografů, kde jsem mezi stovkou lidí mohl zůstat ve tmě dvě hodiny anonymní. Kocour Felix tenistou. Cyklistické závody v Dánsku. Lov velryb u Eskymáků. Jindřich VIII. požívá pečeni, již drží oběma rukama; štáva tučně kape na jeho brokátové rukávy. Potom dá jedné ze svých žen useknout hlavu.

Jak se dostat z pasti? Nesčetní naivně čekali v dlouhých řadách před dveřmi úřadu na povolovací listky, které nikdy neobdrželi. Někteří se dostávali přes osamělé pohraniční kopce, prodírali se pohraničními lesy, nebo také doly, jejichž štoly ústily na druhé straně hranic; jiní plavali přes pohraniční řeky, ještě jiní si pomáhali šejdířstvím používající falešných pasů; několik jich bylo chyceno a v potu-

telném triumfu dopraveni zpět. Mnozí zůstali na cestě. Další opět byli příliš vysílení, než aby se jen pokusili vystavit se takovým tram-potám a končili dobrovolně. Hrůzný tanec mrtvol točil se dokola v groteskních rytmech. Někteří hledali útočiště v blázinci. Kdož by řekl bratru svému: Blázne, musí pekelný oheň trpěti.

Spolu s jinými zaklínali lidé minulost; nebo vyprávěli prastaré vtipy, neboť prahli po rozptylujícím veselí. Professor Komma jednou řekl: "Bäumle, nejste bratr Friedländra z kvarty?" Ještě lepší: "Řekl Komma Bäumlvi: Ráčil jste se včera omlouvat, že nejste připraven v řečtině, protože Vaše paní babička náhle onemocněla. Nuže, informoval jsem se a k svému největšímu zděšení jsem se dozvěděl, že Vaše ctěná paní babička se bohudík těší nejlepšimu zdraví." Salva smíchu. Venku stoupá zdviž. Sklíčené ticho. Zdviž projela poschodím. "Já mám zničené nervy," říká domácí paní.

Strach si vynacházel nejpošetilejší kalkulace. Na záchodech kaváren bujel pokoutný obchod s padělanými pasy. Rodinné šperky, cenné papíry, drahocennosti odevzdávali lidé docela cizím osobám. Kdo psal dopisy, smluvil s příjemci tajný kód. Psaní se podobala dadaistickým básním. "Aktovka je v kamnech v koupelně... Kočka je v šicím stroji." To mohlo znamenat: Můj muž už je za hranicemi, ale dceru chytily. Kdo doufal, že se mu podaří uniknout, honem se ještě učil cizím jazykům. "Mr. Brown is proud of his greenhouse... Mrs. Brown has an inkstand." "Nous sommes à Paris. Voilà le tombeau de Napoléon! Voilà l'école de Berlitz!" To se snad ještě dá dobře upotřebit. Tragické používalo nejsměšnějších masek. Směšné obcházel kolem na tragických kothurnách. Mnozí balili kufry, aby je ještě rychle poslali do ciziny. Páté přes deváté, jako při požáru, vtěsnali do nich nejroztodivnější věci. Stříbrné svícny, nesmyslná těžítka na dopisy, zarámované obrázky květin, na lesklém papíře, z vlasů jedné staré tety a s nápisem "Pro vzpomínku" (rovněž z vlasů). Jiní, kteří se pokládali za zvlášť chytré, uložili do kufru staré rytiny v mědi. Chodowiecki! V Americe je prý po něm velká poptávka.

Člověk hleděl uprchnout nejen násilí, hrozícímu kolem něho, nejen tyranii bezpráví, ale i chiliastickému Höllenbrueghelovi šílenství okolo. Kde bylo vyváznutí z tohoto reje čarodějnic? Ani o kostelech to neplatilo. Vidím ještě před sebou svého starého přítele Alfréda Königa. Bylo to v malostranském kostele Sv. Mikuláše. Vešel jsem, ne právě ze zbožnosti, nýbrž abych se v tichu posvátného místa oddělil od trýzně zevnějšího světa. Pokoušel jsem se modlit se. Myšlenka na modlitbu přišla mi vlastně teprve tehdy, když jsem viděl Alfréda kle-

čet v lavici přede mnou, s hlavou opřenu o zašpiněné ruce. Byl to člověk upřímné víry, který vstoupil do Církve teprve pozdě, ale s horoucím přesvědčením. Byl spisovatel a po svém přestupu autor několika spisů z církevních dějin. Kdysi jsme strávili spolu mnoho večerů, vždy jsem ho obdivoval. A když jsem ho viděl klečet a modlit se, myslil jsem si, že snad je jedním z oněch velmi mála lidí, kteří žijí ve stavu milosti a našli svou cestu a svou pravdu. Nade mnou se klenula obrovská barokní kupole se vznášející se gloriolou světců a mučedníků, k nimž se jeho tichá modlitba zdála vystupovat podél paprsků, kose a strmě padajících dovnitř okny. Tak i já začal modlit se. "Přijď království Tvé." Viděl jsem, jak dva muži přistoupili ze zadu k Alfrédovi. Jeden z nich se lehce dotkl jeho ramene. Alfréd se zvedl, jako by už dávno tento dotek očekával. Chystal se odejít s oněmi dvěma muži. Při tom jeho pohled utkvěl na mně. Měl světlé, modré oči. Zdálo se mi, že se v nich v oné vteřině sloučilo všechno utrpení, ale též všechna útrpnost bytí. Odcházel mezi těmi dvěma muži řadami lavic vstříc jasnému otvoru portálu do světla a do tmy, odkud už nebylo návratu.

(Přeložil T. L.)

Z PŮVODNÍ TVORBY EXILU

Ivan Jelínek:

MARIA

Na skály mého klína,
před mého lůna hrob
mi kladou syna,
do skal spát na věčnost.

Neposkvrněným početím
v život lůno otevřel mi.
V neposkvrněné pojetí
vrací se mrtev, přenevěrný.

Prstíčkem hmatal
kol mých oblých stěn
ve vodách mateřských.
Už jen můj sten
mu ustele v nich
v skalách, k nimž chvátal.

Krví zbroceného
vila jsem v plénu neviňátek,
mrtvého, zmučeného
teď v masti a rubáš plaček.

V mléko krev měnila jsem,
v prameni lásky kolébala
a jásala jsem sedmiradostná.
Co naplakala jsem se sedmiboletná,
když do prsů jsem vše své dala,
když syna kojila jsem.

V prsy své biji, buším,
že sil dost nedaly,
aby přemohl smrt.
Jak tvrdá drť
prameny selhaly
v kamenné hluši.

Kladu ho v jeskyni
sotva dokončenou
z kamene sochu.
Vstupuje ve mne, děsí mne,
ženu požehnanou,
v klíně spát trochu.

Kamenem zavalím
hrob panenský.
Sebou ho zahalím,
necht' tiše spí.

Kamenem srdce zatarasen
jde v jeskyni panenskou spát.
Na věčnost budu ho kolébat.
Teď můj je skalním časem.

*

Hle, mrštil otepí na mlat,
temnoty zevnitřní vzbouře!
Pak cepem bil v tu drahou sklizeň;
jak zlatý klas měl mlatec žízeň,
a propast vzdula síry, kouře,
bitá a vydávajíc výmlat.

Slyšela jsem, děl Dokonáno!
Vyplativ mlatce, domů poslal jej.
K hodům se chýlí, řekl. Panny
napekly chlebů, k svatbám dány.
Ke dveřím vítat volal je
hlas křiče: Ženich jde, je ráno!

Zároveň stanul jas jsa sám,
nad humnem plevy od zrn věje.
Jasně jsem slyšela dopad
zrn padajících s lopat,
let koukolou, plev závěje
k plameným pecím tam.

V závoj zas milostného masa
mě zahalil, za ruku jal.
Zatleskav, na stůl nosit dal,
dávaje z těla všem, všem dal.
Ženich a pán, král kraloval,
dal se mi v závoj milostného masa.

Víno nám došlo, křičí strach,
to smrtné víno zapomnění.
Do nádob vody chystá sluha:
k životu krve, vína duha
pod láskou jeho rozvzpomnění
klene se nám, an dlaní mách:

Slavě svatbu sebe sil
semeno, sklizené zrno
v skály mé klín.
Opět počato, neposkvrněno
dítko mi roste, povstává syn,
otvírá lůno ze všech sil.

Kamenné srdce poskočilo ve mně,
kamenem padajíc kývá se.
Ráj, lůno zas mi otevřel,
zlatý nad blesky ze skal spěl,
z nevěsty matky zdvihá se.
Porodu roušky odložil ze mne.

(Z rukopisné sbírky "Skutečna")

Antonín Kratochvíl-Christen:

TROSEČNÍK NEZNÁMÝCH OCEÁNŮ

Mučedníci jsou darem Boha lidstvu...

Život dona Christobalda Colóna vpaluje stigmata utrpení, ponižování, ale i konečného vítězství, ostré svědectví, jak může dílo nenáviděného genia působit nejen na svou dobu, nýbrž i na staletí pozdější. Zatím co ze všech vysokých učení světa se šklebil sarkastický pošklebek pohrdání a učená junta v Salamance dokazovala italskému mořeplavci omyly jeho projektu plavby přes Mare

Tenebrarum, zaburácelo v klášteře Santa Maria de la Robida poznání nové kosmografické pravdy. Přímluva u královského dvora, který tolikrát Kolumba odmítl, a činy Otce Juana Pereze de Marcheny stály u zrody oné převratné epochy v dějinách lidstva, která je symbolisována zrodem novověku.

Postava Krištofa Kolumba se tyčí na rozhraní dvou věků a ne lze ji nevidět ani odvrátit od ní oči — osobnost Kolumbova vytryskla daleko nad řád času, z něhož se zrodila; nohama stál Krištof Kolumbus ještě na půdě gotické, ale tvář měl již ožehnutou renesančními plameny. Svým dílem žil Kolumbus pro budoucnost a proto musel zůstat ve své době nepochopeným cizincem . . . Cizincem, který začal na středověkých mapách škrtnat slovo "neznámo".

Neviděl jsem v Kolumbovi jen symbol zrodu renesančního člověka — naopak chtěl jsem si zpodobnit obraz muže, který hluboce přesáhl do jiného řádu času — veden svou náboženskou jistotou, muže, který byl Božím bojovníkem v rouše poutníka neznámých oceánů — muže, který právem stanul na prahu blahoslavenství.

Zůstaly mi cizí a prošly kdesi kolem mne hlasy jednoho směru světové kolumbovské literatury zrcadlící osobnost janovského námořníka jako dona Quichota Oceánů — domnívám se, že jak Jakob Wassermann tak i Vídeňák Emil Lucka hleděli na Kolumba příliš očima našich dnů a odtrhli ho od ovzduší a organického plamenného víru renesanční doby.

*

Původ a narození geniálního mořeplavce a objevitele Nového světa ja zahalen rouškami pochyb a nejistot. Jedno je však jisté — nebyl Španělem. Nenávisť kastilských hidalgů proti přivandrovalému Vlachovi a okovy Bobadilovy jsou toho ostrým svědectvím. Původ zůstává přes všechny poslední výzkumy temný; neméně než třináct italských měst chtělo si přisvojit dona Christobalda Colóna jako svého největšího rodáka. V Janově byl na př. nalezen poškozený arch papíru s rukopisem Kolumbovým, kde stálo "Janov má milovaná vlast", záhy však mnoho badatelů dokazovalo nepravost rukopisu.

I přesné datum narození příkrývá závoj pochyb a nejistot — jen z data smrti Krištofa Kolumba a ze zápisu biskupa La Casase, prvního historika Nového světa, můžeme se snažit vystopovat měsíc a rok narození Krištofa Kolumba. Dlouho bylo historickým faktem, že místokrál Indií zemřel ve Valladolidu dne 20. května roku 1506 ve věku 71 let — měl by se tedy narodit roku 1433. Dnes se však všeobecně kloníme k názoru italského historika Assereta, který z nových pramenů dokazuje, že Krištof Kolumbus musel se narodit mezi 25. srpnem a 31. říjnem 1451. Není tomu tak dávno, co rozvířil kolumbovskou problematiku objev maďarského profesora Tivadara Acse. Podle jeho bádání se Krištof Kolumbus narodil v Burgundu a byl viceadmirálem královského loďstva francouzského. V této hodnosti nejslavnějším jeho činem bylo zničení benátského loďstva. Když senát benátský žádal o náhradu válečných škod, započal dlouho trvající diplomatický boj mezi královstvím francouzským a městem okřídleného lva. Benátský senát najal femového vraha, aby Kolumba odstranil. Za vraždu byla Bartoloměji Richardovi slíbena pense čtyř dukátů měsíčně. Krištof Kolumbus uprchl do Lisabonu a oženil se tam s doňou Fillepou Muniz de Perestrello a později přijal jméno Christobald Colón. Z Portugalska pak uprchl ke kastilskému dvoru a od příchodu Kolumbova na španělskou půdu máme život největšího mořeplavce zachycený dosti věrně a značně jednotně. V Kastilii se po prvé setkal Kolumbus s kosmografem Martinem Behaimem, který pocházel patrně z Čech.

Než přenechme život Kolumbův před jeho příchodem ke kastilskému dvoru bádání historiků a zamysleme se nad smyslem a cílem Kolumbova projektu plavby za zapadajícím sluncem k břehům Večerní země.

Tíživé ticho a oceán noci stál vždy u fortny tajemství obestírajícího Christobalda Colóna. — Dekorace je stejná, na jedné straně tyčí se Nový svět a na straně druhé zrcadlí se víření renesančního dvora papeže Alexandra toho jména šestého a pak Savonarolova Florencie a kdesi na okraji těchto dějin stojí muž ve službách Jejího Nejkatoličtějšího Veličenstva královny Isabelly... Nikdy jsem nedokázal soudit a odsoudit jeho činy, byť některým jeho skutkům jsem neporozuměl a snad již ani neporozumím, vím, že

jsem m u s e l Křištofa Kolumba milovat a podívat se jemu a to bych toužil i od Vás . . .

Jedině tak pochopíte, že studium Kolumbovy korespondence, závěti a lodního deníku, simultánně s novými objevy, vrhá nová světla na postavu tohoto muže, který se nedal ovládnout scholastickou filosofií, ani vývody svatého Augustina o protinožcích, ale dovedl se pokorně schoulit k nohám Matky věčného Slova, per quem omnia facta sunt, jejíž jméno dal vrýti do přídi své objevitelské karavely.

”Smyslem mého života,” napsal Kolumbus, ”bylo osvobodit Boží hrob z rukou nevěřících a vystavět u jeho paty svatyni všeho křesťanstva!” — Dnes můžeme lépe chápat ony myšlenky, které před několika léty vytryskly o možnosti Kolumbova blahořečení. Ne otrokář, kastilský dobrodruh, satanik a surovec, ženoucí se za zlatem, nýbrž mystik a — světec. Vždyť jeho jméno CHRISTO-FORO COLOMBO tajemným symbolismem prorokovalo smysl jeho života — neboť znamená: Holubice Krista přinášející — K r i s t o n o š!

*

Často jsem nerozuměl na počátku exilové pouti tomu, čím jsem tak přitahován k oněm vnitřním dějinám Kolumbovy tragedie a pak se mi dostal do ruky jeden španělský list, snad byl pravý — snad to byl opět jen podvrh Kolumbovy korespondence, na tom konečně nezáleží. Na listě bylo napsáno: ”Bože můj, proč pod oblohou plnou hvězd se štíhlými palmami musím myslet stále na vzdálený domov, proč musím všude být jen cizincem? Pane, vyslyš modlitbu mou.”

Ano, věčný exulant! Kolikrát každý z nás pronesl slova, která Kolumbus vykřikl do andaluzských nocí plných smyslných zrcadel na rozechvělých hladinách fontán. Granada padla. Moriskové byli poraženi a jejich ženy se vzdávaly chtivým rukám španělských konquistadorů.

Ve stínu Alhambry stál osamocený voják na stráž a šeptal slova o domově.

(Z rukopisných medailonů ”Kniha setkání”.)

ADIEU, ARCACHON

Ano, každé pařížské nádraží Vám řekne, kam asi dojedete. Z Gare du Nord do Calais a odtud do Anglie, nebo přes Lille do Belgie. Z Gare de l'Est do Stuttgartu a odtud přes Cheb do Prahy. Není-li ještě "U Beránků" zavřeno (dnes se jmenují "Morava", doufám tedy, že zůstali věrni moravské kuchyni), můžete si poručit moravskou klobásu nebo pečenou jitrničku se "št'ouchanými" brambory. Nesbíhají se Vám sliny? Mně ano.

Z Gare de Lyon dojedete do kraje palem a mimozy. Z Gare Saint-Lazare přes Rouen — kde políbíte v duchu krásnou ručku Madame Bovary — až do Dieppe a odtud zase nějakou kocábkou do Anglie.

Gare d'Austerlitz, Slavkovské nádraží, pojmenované podle blízkého mostu a vzpomínkou na velkou bitvu Napoleonovu, by Vás poněkud vyvedlo z konceptu. Nedošli byste do Slavkova a ještě méně do blízkého Brna. Kdysi, v dětství, jsem tam jezdil od nás z Hané...

Jedete odtud směrem jihozápadním přes Orléans, Tours, do Bordeaux až na španělské hranice. Na tohle nádraží mám neblahé vzpomínky: vyjeli jsme odtud na vojnu. "C'était une drôle de guerre," říkali o ní Francouzi. Vzpomínám si na to dosud. Nádraží bylo zatemněné, člověk klopytal za každým krokem. Nástupiště bylo "chráněno" četníky, mezi nimiž se míhaly stíny odjíždějících. Chvillemi některá máma zavzlykala, ale ne příliš hlasitě. Bože, vždyť jsme přece dobrovolníci — tož jaký pláč! Potom se vlak rozjel. Zpívali jsme tehdy naše hymny a nějakou tu písničku na rozloučenou. Ano, člověk-dobrovolník, i když nedobrovolný, nesmí být smuten...

Dnes je to jiné — — —.

Cestující se rozkoukali a jeden se na druhého rozpačitě usmál. Co mají dělat? Musí se těch několik hodin snést. Španělské mamince děcko strašně ječí. Co je mu? Matka s ním na chvíli vyšla a když se vrátila, uklidněné dítě brzy usnulo. Patrně je boleho

bříško. Jenom vyfintěná Pařížanka se schoulila do koutku. Nic pro ni neexistuje. Jakoby byla v duchu na jiném světě: nevidí, neslyší. Tož spi, děvče, spi, alespoň budeš hezčí, jak se říkalo u nás.

Rychlík uhání. Orléans, Tours. Mistře Balzacu a Courteline, buďte zdraví. Město je zalité sluncem. Ano, kdysi před válkou jsme tu byli. Vzpomínky, nic než vzpomínky. Angoulême, Libourne... Panečku, zde začínají světoznámé vinice: *Médoc*, *Saint-Estève*, *Grâves*, *Sauterne*, *Saint-Emilion*, a co já vím, jaké ještě značky.

Bordeaux: vystupování, přestupování, rozčilování, hodně křiku a gestikulování. To je již polojižní temperament. Jenže my nejezdeme na španělské hranice. V nádražní restauraci si vypijeme skleničku bordeaux, nebo raději dvě. Člověk nikdy neví... Potom se rozhlédneme a najdeme si lokálku do Arcachonu.

Projíždíme místy, kde bývaly kdysi bažiny, které se táhly až k Bayonu. Dnes jsou ta místa vysázena borovicemi — les pins maritimes, které vysušily bahniska. Tyto překrásné borovice jsou jakousi "dojnou krávou". Nařízne se jim totiž kůra a pod ránu se dá hrneček, do něhož stéká pryskyřice. Z té se zde vyrábí kalafuna, terpentýn, a jistě ještě něco. Kdysi tu pásávali stáda ovec. Ne, pasáci se nebrouzdali v bahně. Chodili na vysokých chůdách, échasses, a hlídali svá stáda. Život tu byl těžký a obyvatelé i dnes jsou zamlklí. Zvláště na samotách.

Ano, smutná je země Mauriacova. Jen když zazáří slunce a stromy se rozvoní za zpěvu cikád, bývá tu překrásně. Minulého roku, za oslav stého výročí založení Arcachonu, jsem viděl obrázek pastevce, jak se vydává ma cestu na chůdách přes Paříž do — Moskvy. Nevím, zda tam došel.

Lokálka se rozjela. Ta, tata, ta, tata...

Nevím, v jakém rozpoložení byl tehdy Atlantický oceán, když vytvořil arcachonský záliv. Snad měl tytéž potíže jako děcko španělské maminky. Jen se podívejte na mapu.

Je-li příliv, spatříte moře už po půlhodinové jízdě: nesmírně veliký talíř nalitého stříbra. Je-li pod mrakem, je to talíř přetéka-jícího olova. Odhodíte zapáchající doutník a vdechnete z plných plic. Ucítnete jódový pach s příchutí pryskyřice a soli — až

se Vám hlava zatočí. Jakby také ne. V dnešní Paříži dýcháte výfuky tisíců vozidel a v metru zápach stisněných těl nervosních, upracovaných lidí, kteří čím dále tím více mluví sami se sebou. Ano, doslovně se Vám zatočí hlava . . .

Když vystoupíte z nádraží, slyšíte kolem sebe zpěvnou francouzštinu a vidíte rozjasněné, bezstarostné tváře. Tito šťastní lidé se houby starají o světové problémy, které stojí stejně za kočku, protože jsou výplodem chorobné ctižádostivosti a prestiže. Ale co Vám to povídat, víte to sami nejlépe.

"Adieu, Vous voilà Arcachonnais?" tak Vás tu vítají. Adieu je zde na jihu právě tak pozdrav na přivítanou, Buďte zdrav, Pozdrav Bůh, jako na rozloučenou, jak nás učili ve škole.

Arcachonští jsou nesmírně hrdi na své městečko a jsou šťastní, když jim řeknete, že se Vám u nich líbí. Uslyšíte tu zřetelné vyslovování všech koncovek — pařížská nosová výslovnost mizí. A pak zde ještě najdete "amabilité française", tu proslulou zdvořilost, o které nám tolik vykládali učitelé v dobách našeho mládí.

Paříž? Ne, to není francouzské hlavní město, to je mezinárodní průchodiště, a Francouzi, zvláště ti mladší, si již dávno přivlastnili všechny mezinárodní nehoráznosti.

Vyjdete z nádraží a jste-li při chuti, zajdete do nejbližší hospůdky, kde můžete ochutnat světoznámých ústřic buď přímo z arcachonských parkovišť nebo z nedalekého výběžku Cap Ferret.

Ty ústřicové "parky"! Jak bych Vám to řekl: jsou to vlastně takové zahrádky v moři. Tak jako pěstujete květiny, kedlubny nebo co, či snad chováte slepice a kachny — tak Arcachoňané pěstují ústřice.

Stačí si chytit několik zamilovaných ústřic — příštích maminek a dát je na určené místo, ohraničené jakýmsi plotkem. To je snadné, neboť víte, že zamilovaní jsou "vyjevení" a nehledí ani na pravo ani na levo. Později, při odlivu, dohlédnete na mlád'átka, jimž jste připravili přístřeší u břidlic na sebe narovnaných, na jejichž stěnách se nová generace ubytuje a je chráněna před vlnobitím. Příliv jim přináší potřebnou potravu. Občas na ně "zahrádkáři" v gumových botách dohlédnou a dorostlejší přemístí — a tak, po čase, je máte před sebou na talíři.

Opravdový milovník ústřic nikdy neničí přirozenou chuť přírody citronem nebo octem s cibulkou. To by byl barbarský hřích, který by Vám Arcachonští nikdy neodpustili.

Někdy se od oceánu přizenu mračna, záliv se rozbouří, zničí část ústřicových zahrádek a nabourá promenádu. Lampy se melancholicky přikloní jedna ke druhé, jako dva strejci, kteří přebrali o sylvestrovské noci. Ale to nebývá často. Vše se rychle uklidní a městečko zase žije svým obvyklým, klidným životem.

*

Kdysi tu bydleli slavní lidé, Guy de Maupassant, Gabriel d'Annunzio, Henri de Régnier, jehož vila je v našem blízkém sousedství.

Ze žijících sousedů mám nejraději pana Dauphina. Je to starý námořník na odpočinku. Je malý, ale sporé postavy. Jeho tvář má barvu mědi a je rozryta jako kůra na starých borovicích. Chodí ze široka — jako většina námořníků. Ale nejen proto. Někdy trochu přebere a potom "il a du vent dans les voiles" — vítr mu fouká do plachet — řádí.

Jednou, když byl v dobré náladě, jsme spolu rozprávěli. Náhle se k nám přiblížila starší dáma a podívala se na mne s opovržením. Až dosud vždycky mile děkovala na můj pozdrav. Od té doby mě však "nevidí". Mám po reputaci. Nedovede pochopit, jak mohu kamarádit s panem Dauphinem. Jinak je to zbožná duše, denně chodí na mši.

Potom je tu Madame Clotilde. Moc hodná paní, ale trochu zvědavá. Denně ji vídám s koštětem, které jí slouží za oporu, když žvatlá se sousedkou. Někdy, když z dlouhé chvíle zametám před domkem, Madame Clotilde přejde, opře se o koště a zeptá se: "Comment ça va?" Zaujmu tutéž posici a bavíme se o počasí. Věřte, že koště je dobrá, věc, nahrazuje pátý lidský úd — člověku je pojednou tak nějak dobře. Zkuste to jednou.

Po klidných hlubokých nocích, jejichž ticho je občas přerýváno milostným kočičím úpěním, Vás probouzí do nového dne Angélus, jitřní vyzvánění. V Paříži je jen zřídka kdy slyšet zvony, ztrácejí se víc a více v rostoucím hluku "civilisace". Zde zní jako kdysi

v dětství, velebně, konejšivě. Brzy nato slyšíte drobné kroky stařenek, které spěchají do blízké basiliky.

Za hodinu otvírají obchody se smíšeným zbožím pan Duprez a naproti němu pan Dumas. Ten se tu houževnatě drží, přes to, že pan Duprez před ním úmořil tři konkurenty. Nyní jim nezbyvá než se shodnout na jakémisi modu vivendi. Občas si prokazují malé služby, aby se neřeklo. Hned potom můžete potkat kostelníka, který se jde posilnit první skleničkou. Vykonal již první herkulskou práci: stiskl elektrický knoflík a tak rozhoupal zvony. Kde jsou ta léta, kdy jako kluci jsme "pomáhali" zvonit! K smrti rád jsem se houpával na silných provazech našich zvonů.

Potom se můžete projít podél zálivu a zajít si na rybí polévku do "bistra" u tržnice. Je-li to v létě, můžete obdivovat dámy v "bikini", bývá jich na pláži až na sto tisíc! Máte-li rád samotu, můžete jít do lesa a dýchat vůni pryskyřice.

*

Také Arcachonští mají svou *Notre Dame d'Arcachon*, dřevěnou gotickou sošku Panny Marie. Našel ji kdysi ve středověku v moři Thomas Illyricus, jak vidíte podle jména, nějaký jihoslovanský bratr. Madonna má přelíbezný, řekl bych slovanský úsměv. Zřídili jí v basilice zvláštní kapli. Na stěnách kaple jsou mramorové desky s poděkováními za vyplněná přání. Také jsem ji jednou o něco prosil. Těch prosících je zde však patrně tuze mnoho, a tak na mne ještě nedošlo . . .

Jednou za rok ji vynesou na sluníčko, 15. srpna. Někdy přijede pařížský arcibiskup, kterého vítá oficiálně pan starosta, a potom se utvoří průvod. Sošku Panny Marie nesou na nosítkách, v čele průvodu za ní se nese skvostný purpur arcibiskupův, za ním pan starosta s obecními staršími, a potom věřící. Projdou městem a zamíří k zálivu, kde je slavnostní mše. Potom je nezbytný banket.

Za basilikou se široce rozkládá zimní město. Jeho sláva spadá do počátku století. Je tu plno přesmutných vil, v nichž kdysi přezimovali nemocní tuberkulosou. Poněkud dále je hřbitov. Je takový sympatický, ani byste neřekli hřbitov. Kol dokola borovice, modré nebe, písek a hned vedle moře.

Jako každá obec, má i Arcachon svého "vyvržence". Je to však dobrovolný vyvrženec. Pochází z bohaté rodiny loďařů, jejichž okázalá vila je nedaleko našeho domečku. Kdysi, v dobách mládí, jezdíval na hony, na štvance, v červeném kabátě a na koni, s vybranou společností vévodkyně d'Uzès. Potom do něho něco vjelo. Nechal všeho, odstěhoval se na blízký mys (cap) ferretský a tam žije samotářským životem. Jeho jedinými přáteli jsou prostí rybáři.

Když přijede do městečka, zajde jen do rybářské čtvrti a o rodné návštěvy a bývalé bohaté přátele se nestará.

Ta rybářská čtvrť je už za městem a tvoří vlastně velkou rodinu. Zajdete-li do jedné z jejích hospůdek, vidíte kolem sebe samé osmahlé, rudomodré tváře. Jsou to přátelé pana Dauphina a našeho vyvržence. Sedí kolem stolů a popíjejí červené víno. Sledují návrat rybářských lodí. Už zdaleka je poznávají. Za zimních bouřlivých měsíců se některá z nich nevrátí. Tu jejich tváře zneklidní, ustanou vtipy a žertování. Do rozbouřeného oceánu se rozjede obrněný záchranný člun. Někdy přijede včas, někdy ne . . .

*

Ta ta ta tatata, drncá se lokálka. Buď s bohem, milé městečko, adieu Arcachon!

Bordeaux — zase skleničku bordeauxského, naposled. Přihnal se rychlík od španělských hranic — za pár hodin Slavkovské nádraží, Seina, Paříž, zase "doma".

Adieu, Arcachon, et à bientôt!

LITERÁRNÍ PROFIL

Městečko na dlani a v kapse honorář,
po horké půdě s onou smečkou vlčí
a v hrátkách s čertem stokrát změnit tvář,
to je můj program, tot' můj slabikář
— a nemá barikáda? Zatím mlčí.

Ludvík Sláma

Magdalena Hansenová:

MYSTICKÝ REALISMUS KAREN BLIXENOVÉ

Krátce před první světovou válkou mladá dáma z dánských aristokratických kruhů si zakoupila farmu v Britské Východní Africe, v Kenyi, a pěstovala tam kávu. Žila tam 18 let, sama mezi kávovníky a domorodci. Ale když pak ve dvacátých letech nastala ve světě hospodářská krize, horšily se obchody s kávou den co den a nakonec dánská paní byla nucena farmu prodat a opustit milovanou Kenyi. Ale v posledních, těžkých letech svého osamělého života na farmě počala tvořit literárně — totiž, nejdřív jenom v paměti, v myšlenkách spřádala komplikované, dlouhé historie, které za černých tropických nocí u krbu vyprávěla náhodným hostům, přátelům a domorodcům. Ale po nějakém čase je počala psát — anglicky. Když se pak vrátila po prodeji farmy domů do Evropy, zčista jasna vyšla ve Spojených státech kniha:

Isac Dinesen, *Seven Gothic Tales*. Povídky vzbudily v Americe velkou pozornost, ale nikdo neznal jméno Isac Dinesen. Teprve když později tento objemný svazek povídek vyšel dánsky v Kodani se jménem Karen Blixen, s názvem *Syv Fantastiske Fortællinger* (Sedm fantastických povídek), s úžasem se literární a čtenářský svět dověděl, že autorka světové pověsti je Dánka a její skutečné jméno Karen Christance Blixen Finecke, a že se narodila r. 1885 v Rungstedu na Sjællandu.

Autorka, povzbuzena úspěchem — neboť kniha "Sedm fantastických povídek" jí vynesla světovou pověst geniální spisovatelky — napsala pak další dvě objemná díla (vedle několika drobnějších prací), která jenom potvrdila příslib jejího anonymního debutu. Byla to předně kniha *Den Afrikanske Farm*, vydaná r. 1937, a *Vinter-Eventyr*, r. 1942. Obě díla vyšla současně vždycky také anglicky a brzy byla přeložena do takřka všech evropských jazyků. "Africká farma" vyšla také česky, v nakladatelství Za svobodu, roku 1948. —

Od prvního vydání "Zimních pohádek" však uplynulo 15 let za takřka úplného odmlčení této proslulé spisovatelky. Vědělo se ovšem, že chatrné zdraví Blixenové stojí v cestě dokončení několika literár-

ních děl, na kterých pracovala, jakmile jen jí to zdraví dovolilo. Proto nejen v Dánsku, ale i v anglicky čtoucím světě se s napětím očekávala loňského roku příslibená nová kniha povídek, která vyšla dne 4. listopadu 1957. Současně v dánské verzi *Sidste Fortællinger* (Poslední povídky) a v anglické *Late Tales* opět pod pseudonymem Isac Dinesen.

Kritiky po obou stranách Atlantického oceánu byly superlativní. V Dánsku byla spisovatelce udělena vysoká pocta, t. zv. Zlatý vavřík. Americký literární časopis *Atlantic Monthly*, literární magazin vysoké úrovně, vydávaný měsíčně ve 200.000 výtiscích, vzdal čest jejímu dílu tím, že v jubilejním čísle, vydaném k stoletému svému trvání, uvedl Blixenovou — totiž Isaca Dinesena — na prvním místě mezi šesti nejlepšími povídkáři (Isac Dinesen, Ernest Hemingway, James Thurber, dr. Carl Jung, Robert Frost a Thornton Wilder) a otiskl jednu z povídek právě vydané sbírky "Late Tales". Vedle těchto poct vyšla kniha ve vysokých nákladech v Dánsku, v Anglii, v Americe, v Norsku, ve Švédsku a j. Pro Dány a pro čtenáře vůbec bylo to náplastí na zklamání, že Blixenové nebyla udělena Nobelova literární cena za rok 1957, ačkoli byla až do poslední chvíle nejvážnějším soupeřem Camusovým.

Sbírka "Poslední povídky" má všechny podstatné znaky předchozích děl Karen Blixenové — nejen pokud jde originalnost invence, spontánní fabulaci a svérázné zpracování nezvyklých námětů, ale i co se týče vlastní ideové náplně: jsou stejně těžké, nesnadno srozumitelné a zatěžkané (nikoli však zatížené) moudrostí věku — a stejně úchvatné! Jsou opět novým důkazem, že fabulační a filosofující schopnosti Blixenové nemají hned tak rovné ve světové literatuře.

"Africká Farma" je jediné dílo z produkce Blixenové, které má za podklad reálný svět, přestože i jeho atmosféra je prostoupena a rozechvěna typickým blixenovským metafysickým hloubáním, nejistotou lidské existence a abstraktními problémy lidských srdcí. Ale přece jen v jejích třech povídkových svazcích je hranice mezi snem a skutečností mnohem plynulejší a nepostižitelnější.

Styl povídek je velmi svérázný, exklusivní — a archaisující takřka nedostížitě. Jak mistrně volený k prostředí fantastického vyprávění! Prostor nejčastěji je jakási Itálie kolem roku 1800 — anebo Dánsko z doby o něco dřívější. Obzvláště na svých italských povídkách, legendách a mythických historiích vyzkoušela se skvělým výsledkem působivost svého stylu — prý předimpressionistického, jak jej charak-

terisuje Johannes Rosendahl ve své stručné, ale výtečné monografii, z roku 1945, nazvané *Karen Blixen — čtyři přednášky*.

Při posledním interviewu se ptali Blixenové, mohla-li by psát také povídky z moderní doby. "Myslím, že nikoli," odpověděla, "protože jsem dlouho žila v jiném světě. A pak, povídky, historie, pohádky — to není moderní genre. Ale čtu moderní lyriku a často rozmlouvám s básníky, jimž se zdá, že jsem stará 3000 let, o čemž jsem sama také přesvědčena . . ."

*

Ano, její styl se důsledně drží všech podstatných znaků autoritativních vypravěčů, povídkářů starých dob. Na př. postavy všech povídek hovoří důsledně její hlasem, obzvlášť když mají na jazyku životní moudrosti, citáty a sentence. A vypravěčka historií je sama neustále na scéně a její "já", inscenované s neobyčejnou virtuositou, se nikdy nevzdává a ustavičně zdůrazňuje svou autoritu.

"... spisovatelka, vypravěčka, nadaná nedostižnou fantasií, hýřící životní moudrostí . . ." — "okouzlená svou vlastní působivostí, rafinovaná a zároveň moudrá Šeherezáda . . ." Takto a podobně se o ní vyjadřují dánští kritikové a recensenti. Avšak fantastická fabulace, jedinečná invence motivů a vůbec celý ten exklusivní styl, jsou jenom rámcem pro její životní realismus. Ano, svérázný, možno říci až mystický realismus. Přes všechnu tu pestrou mosaiku, zaměřenou snivou, neznající hranic času ani prostoru, je Karen Blixen básnířkou skutečnosti. Reálný život — nejčastěji tvrdé, nejvýš nemilosrdné životní podmínky, jsou jádrem jejich povídek, historií, mythů. Za všechno, co život dá, se v jejich knihách platí, a to vysokou cenou. Postavy jejich povídek ovšem chápou různé životní situace, svůj osud. Někteří se odváznou perou se životem. Uznávají, že nelze než akceptovat tvrdý zákon nutnosti — a takoví lidé se pak často až zamilují do svého tvrdého osudu. Poznají, že tragedie jejich života je "vlastním plánem Božím a neodvolatelnou tóninou jejich existence ve vesmíru. Tímto poznáním se člověk, těžce pronásledovaný osudem, dobere vyššího poznání; a tím, že akceptuje nutnost, osvobozuje se od jejího nátlaku. Vzdává se prostě odevzdaně a s důvěrou vysoké mystické mocnosti a nutnost se mění ve svobodu. Někteří nešťastní poutníci pozemským životem však nedojdou neobmezené důvěry v suverénní řízení Nejvyšší Moudrosti a ztroskotají v životě; ti se pak

z nouze obracejí na cesty snění a hledají klamné východisko ve lžiživotě. To je ovšem negativní výsledek života zaslepenců.

Karen Blixen klade velký důraz na energickou odpověď vyzváním života: "Ne!" a nebo "Ano!" Je básnířkou činu, činorodé vůle, bezvýhradného rozhodnutí ve chvílích kritických.

Ale její metodou je, že úmyslně, mnohdy až s pikantní zlomyslností, jenom napoví, zamlčí to nejdůležitější — nedopoví reálný děj svých povídek. Proto se čtenáři může zdát četba těžká. A vskutku, není lehké najít výsledek, konec dějové osnovy povídek, opletené a zamžené. Ale spisovatelka leckdy zaujímá k této metodě otevřený postoj. Zdůrazňuje znovu a znovu, že její historie jsou v podstatě v p r á v ě n í m, a vytýká dnešním lidem, že už nedovedou p o s l o u c h a t a účastniti se v tichu svého nitra svou vlastní fabulační aktivností, jak tomu bylo za starých dob, kdy literatura byla živým, — ú s t n í m — podáním. Tehdy právě všechno to, co v historiích a pohádkách bylo jen naznačeno, nedopověděno — a zůstávalo pod rouškou tajemnosti — bylo nejvydatnější stravou duším prahnoucím po ukončení vlastní fabulační invence. "Není špatnou vlastností povídky," praví přibližně Karen Blixen v kterémsi monologisujícím intermezzu, "je-li třeba jenom zpola pochopitelná a průhledná..."

A proto tedy, čtenáři, vzdej se! oddej se četbě, dej na sebe působit celou tou barevnou a plastickou náplní historií, těš se z fantastických nápadů a zvrátů děje, děs se snové mlhoviny... měj užitek z geniálně užitých citátů a podobenství, dej se na pospas dravé tvořivosti a spočiň v jistotě vypravěčského umění a kompozičních schopností velké umělkyně Blixenové!

Karen Blixen výslovně podceňuje románovou formu, t. j. "román" jakožto literární druh. A jeden z typických rysů její literární produkce je, že píše "fragmenty" nenapsaných románů. Torsa. Tak na př. první část svazku "Poslední povídky" — přesněji řečeno jeho sedm prvních povídek, je uvedena pod titulem *Kapitoly románu Albondoncani*.

Tyto povídky právě dostatečně výraznou, ač nepřímou řečí vyslovují autorčino pojetí jejího básnického tvoření. Říkají: román *Albondoncani* vlastně vůbec nepotřebuje býti napsán! Vždyť by byl jenom zbytečným rámcem kolem dlouhého řetězu povídek, jež samy o sobě už jsou dostatečně podstatné a výmluvné. Vždyť jsou to přece p r a v é historie. A obzvláště z první a poslední z povídek tohoto "fragmentu" jasně vyplývá, co jsou to t y p r a v é historie: vyprávění divných příběhů, napínavých a poučných zároveň. A poslední z těchto sedmi je

kratičká, ale mistrně komponovaná jakási legenda o názvu *Nepopsaný list*. Je z ní možno vyčísti výmluvnou obhajobu nejpodstatnějšího rysu umělecké metody Blixenové — toho virtuosně užívaného pomlčování a zamlčování, přerušování dějového toku a nedopovědění výsledku děje.

Právě k tomuto "mythu" se vyjádřil dánský recensent Emil Frederiksen:

"... je zřejmé, že za n e n a p s a n ý m románem *Albondoncani* jsou skutečnosti tak mnohostranné a plné ostrých protikladů, že je těžko vylíčiti je slovy, protože slova by je možná jenom zhudlařila..."

Některé z těchto "s k u t e č n o s t í" jsou otázky všelidského významu. Komuže to sloužíme tady za svého pozemského života? — Co je to věrnost a co věrolomnost, ty mohutné síly, tak rozhodující v našich srdcích? — V kterých životních situacích jsme na cestě k nebi? V kterých se cítíme tak šťastni, že milerádi ponecháváme nebeskou blaženost andělům a ptačtvu? — Jak to, že neštěstí někdy může být požehnáním? — atd, atd.

Johannes Rosendahl ve zmíněné monografii o Karen Blixenové a jejím díle se snaží najíti styčné body mezi vnitřním přesvědčením, t. j. náboženskou vírou Blixenové, a názory, argumenty unitarismu. Zřejmě by rád dokázal, že Karen Blixen je unitářka náboženským vyznáním, což by se možná zdálo dost pravděpodobné, protože její matka a její dvě tety byly z prvních stoupenců této náboženské sekty v Dánsku a aktivně činné při jejích dánských počátcích. Johannes Rosendahl věnoval celou jednu ze svých "čtyř přednášek" studiu náboženských představ Blixenové v její literární produkci. Ale jeho konečná odpověď na otázku, zdali Karen Blixen je unitářka, vyzněla záporně: "Nikoli, generálně nikoli, třebaže v mnohém ohledu se její názory a její víra shodují s tímto náboženským směrem."

Ale přece jen je nutno zdůrazniti, že v celém literárním díle Blixenové je neobyčejně jasně formulována autorčina představa a víra, že Bůh má určitý plán se životem každého jednotlivce a vůbec se životem na zemi, ve vesmíru. A stejně jasně a silně spisovatelka všude dává na jevo své přesvědčení, že člověk, maje svobodnou vůli, je sám odpovědný za své rozhodování v kritických chvílích svého života. Avšak — ač krajanka Sörena Kierkegaarda — nezná anebo lépe řečeno neexistuje pro ni volní konflikt mezi estetikou a etikou. Totiž — Karen Blixen vychází z jiného předpokladu: Koná-li člověk vždy to, k čemu cítí nutkání v nejniternější hloubi svého srdce, nedostane se nikdy do konfliktu s etickými požadavky. Podle jejího názoru je člověk

v kritických chvílích, v tragických dobách života vždycky odkázán na sebe sama, na své vnitřní přesvědčení; a chce-li býti poctivý, ví, co má dělat. Niterná individuální přirozenost, "vnitřní hlas", udává každému jednotlivci "jeho normu" — i v takových chvílích, kdy morálka spadla přes palubu.

S unitářským přesvědčením souhlasí obzvlášt' víra Blixenové, že člověk dosáhne nejvyššího stupně své osobní svobody a vůle, když svou vůli ztotožní s nutností, t. j. s vůlí Nejvyššího. Podrobí-li se bezvýhradně nezbytnosti tvrdých podmínek života, získává tím svobodu, kterou mu nikdo nemůže zkrátit ani odebrat. Rovněž představa a víra ve věčné spasení je pravděpodobně ovlivněna unitářskou výchovou.

Z osobních vlastností této zajímavé spisovatelky je typická např. její neúmorná kritičnost, které podrobuje svou práci a piluje a piluje své výtvořky k dokonalosti v nejvyšších mezích možnosti. A neméně typická je její plachost "před tváří kritiky a čtenářstva". V krátkém interviewu před svým odjezdem do jižní Evropy — vlastně útekem dva dny předtím, než vyšly "Poslední povídky" — řekla, že se vlastně nikdy necítila a necítí "doopravdy spisovatelkou". Vždyť prý genre jejích povídek vyžaduje spíše živé, ústní vyprávění, má-li působit nefalšovaně. Jenomže — v moderní době je to pojem neznámý. — "Ostatně," pravila také, "kdyby tenkrát nebyly spadly ceny kávy a já nebyla na své farmě zkrachovala, sotva bych se byla dala do psaní — vždyť jsem byla původně akademickou malířkou..." A při tomto posledním krátkém interviewu se také prozradilo čtenářské veřejnosti, že třiasmdesátiletá Karen Blixenová vydá příštího podzimu další knihu povídek s názvem *Osudové anekdoty* — *Anecdotes of Destiny*. — "A pak ještě jedna kniha, neobjemnější ze všech, vyjde snad později — ale nikoli dřív než těsně před mou smrtí, protože jinak bych s ní mohla mít mnoho nepříjemností. Má to jednotný děj, je to román, chcete-li — a jeho název — *Albondoncani*. Ale přestože děj bude jednotný, přece každou kapitolu bude možno čísti samu o sobě. Proto také sedm kapitol z něho jsem už vydala teď v "Posledních povídkách"."

DVOJÍ SATIRA

Ta jedna satira,
ta Západo-natírá.

Ta druhá satira,
za tu se zavírá.

Ludvík Sláma

ČESKÁ POESIE V EXILU¹

Domácí tisk rád užívá v kritisování exilu a emigrantů závěrečného dvouverší, které napsal za I. světové války Viktor Dyk v básni "Země mluví", že "opustíš-li mě, nezahynu, / opustíš-li mě, zahyneš".

Třebaže Viktor Dyk, jak nám vysvětlila jeho choť Zdeňka Hásková, neměl na mysli odsouzení tehdejší politické činnosti našich zahraničních pracovníků, kterým naopak doma vydatně pomáhal svými jinotajnými básněmi i prózami o "Čehonovi, občanu pilném", zesměšňujícími císaře a mocnářství, jeho okřídlené dvouverší se nicméně dobře hodí doma všem, kdo chtějí ukázat na marnost veškeré exulantské činnosti, odsouzené prý k zahynutí. Malicherné škorpení našich emigrantských politiků a osobní nenávisť jdoucí někdy až za hrob by se zdály nasvědčovat tomu, že mají pravdu.

Zůstaneme-li však při činnosti literární a především básnické, vidíme, že četní spisovatelé v exilu se až úzkostně, doslova drží domova, lpí vzpomínkami na rodné zemi jako na záchraném majáku v dáli, vyhlížejí obláčky kouře z Ithaky. Domov a jeho ztráta, touha po domácích lesích a polích a po návratu jsou hlavními náměty jejich zanícené vlastenecké rétoriky. Jejich inspirace se neustále točí kolem jejich osobního smutku, tesknění a bolu. I po stránce stylistické jest jejich básnický výraz zděděný z čítankových vzpomínek, které se neuvolňují z konvence.

Příznačným zjevem mezi těmito "básníky smrtelně raněnými domovem", jak je označil Jaroslav Strnad, je Pavel Javor (nar. 1916), básnický pseudonym, který vydal v exilu už několik objemných sbírek veršů.² Jeho verše mají dovednou frazeologii, dovedou citlivě obsáhnout celou známou klávesnici lyrického okouzlení domovem a jeho půvaby ve všech ročních obdobích. Básník ulevuje svému smutku, když musí trávit "Vánoce bez domova", "V německé zemi", "Pod Skalistými horami", "Taková dálka...".

¹ Tato úvaha je volným pokračováním článku "Česká poesie v exilu", který vyšel ve "Sklizni" v srpnu 1957 a kritik básnických sbírek Ivana Jelínka "Ulice břemen" ("Sklizeň", prosinec 1956) a Milady Součkové "Gradus ad Parnassum" ("Sklizeň", červenec 1958).

² Pavel Javor vydal v exilu: *Pozdrav domů*, New York, 1951. *Cbudá sklizeň*, Edice Rencontres, Paříž, 1953. *Daleký blas*, Edice Nový domov, Toronto, 1953. *Nad plamenem píseň*, Edice Sklizeň svobodné tvorby, Lund, 1955. *Hořké verše*, Edice Naše hlasy, Toronto, 1958.

Posílá pozdravy rodičům a "tam doma", přepisované do rýmů. Někdy si lacině zadeklamuje, jako v básních "Našemu praporu", "Dvacátýosmý říjen", "Zas proti všem", ale vše to je jaksi jen na povrchu, nevyvážené, jako by neměl ctižádosti vyjadřovat se nově.

Jaká škoda, protože Javorovi nechybí básnický dar, necítíte však, že by jej spaloval vnitřní tvůrčí žár. Spíše máte dojem, že vše to už jste dávno četli, a lépe. Javor není uzpůsoben pro básně širšího formátu, jeho verše jsou prosté, průzračné, třebaže často mužné. Nechybí jim statečnost ("Jsou jízvy", "Podzim 1956") a hrdá národní víra ani zevní líbivost, není v nich však nic výbušně dramatického.

A přece Javor dovede napsat jemné básně, když zanechá řečnění a zamyslí se prostě, hrdě, tak v kouzelné malé básni "Doma" ze sbírky "Nad plamenem píseň", nebo ve "Verších od moře" (Sklizeň, září 1957) nebo "Říkají, že piju", kdy se blíží lidovému popěvku a národní písni.

Básník sám píše v jedné sbírce, že nejvíc má rád verše, "co pálí, co sjíždějí jako blesk", třesknou a zanítí jako elektrická jiskra. Bohužel, je jich jen málo, které zapálí, jako třeba "Myslete na chorál", věnovaná památce Halašově a ovlivněná jeho kovově litými verši z doby okupace.

Myslím, že by se Javor měl obnovit tematicky a obohatit svůj jazykový slovník. Jeho řeč jakoby se zastavila, jeho vývojové schopnosti jakoby ustnul.

Pěknou stránkou některých Javorových básní je jejich hudební melodičnost a řekl bych verlainovsky evokační mluva samohlásek, jaké dosáhl v naší poesii málokdo od slavných onomatopoických veršů K. H. Máchy, tak třeba:

Být věčně prozatímní,
lítosti nebýt prost,
životem jít jak výhni,
všude být jenom host —

a celý malý cyklus "Z našeho osudu" ve sbírce "Nad plamenem píseň". Takové verše ukazují, že Pavel Javor je schopen nás překvapit. Čekáme na to.

*

Můj článek byl již napsán a v tisku, když jsem dostal koncem května novou knížku básní *Pavla Javora*, "H o ř k é v e r š e" (vyšla nákladem edice "Našich hlasů" v Torontu). Kniha znamená nesporný krok vpřed v Javorově tvorbě, který se projevil již v jeho verších uveřejněných porůznu v časopisech.

Jestliže první část sbírky, "Náš čas", je ještě převážně exilově patetická, druhá část, "Prostou notou", i třetí, "Milostné rekviem", obsahují hlavně lyrické písně. Prosté verše, někdy skoro popěvky lidové tradice, verše milostné i smutné, "hořké" zpěvy, se střídají s evokacemi selského mládí na podblanické rodné vesnici a vzpomínkami na maminku, poslední seifertovské noty a šrámkovského kouzlení. Básník zde již překonal exilové tesknění a prožil citově otřesy samoty a stesku. Jeho obrazy dětství a domova jsou jakoby ojíňeny chlapeckými sny, a snad proto zní tak nefalšovaně. V tomto tónu se mu podařilo vytvořit několik šťastných básní, které nejsou manýrované ani rozumářsky vypočtené na efekt — a snad právě proto dosahují působivosti (Vteřiny, Jasmín a růže).

Rytmický spád jeho četných veršů, *zvukomalebné opakování a střídání samoblásek* a jejich barvitá hra, vysoké vibrace nachového *i* se štávnatou zelení *u*, jemnou bělostí *é*, zvučnou modří *o* a těžkých, až černých *a*, abych mluvil s Rimbaudem, vyvolávají u vás — nevím, zda je to u básníka vědomé či bezděčné — skutečné sytě barevné obrazy. Tak např.:

Až se mi tají dech, jak bych se vrátil rád
na rozesmátých rtech krev třešni rozmačkat —

Na ústa padá Noc — Smrt padá na ústa,
děsivým závojem tvá ústa přerůstá,
bojím se prohlédnout, bojím se zpátky jít,
bojím se osud tvůj nikomu nesvětit —

("Píseň je u konce").

Některé básně volají svou bezděčnou zpěvností přímo *po zbudebnění*, tak:

Nic nejsem víc než v poli žitný klas,
nic víc než paprsek, zlomený na oblázku.
V Tvoju náruč odejdu, až naplní se čas,
teď dej mi sílu ve vichřici stát,
"života bido, přec tě mám rád",
do chladných lupenů pláči svou hořkou lásku.

("Života bido...").

*

Jaromír Měšťan³ (nar. 1916), který rovněž debutoval ještě doma,

³ Jaromír Měšťan vydal v exilu: *Malá noční budba*. Edice Zvěrokruh, 1954. *Sladká jako med*. Zvěrokruh, 1955. *Útěk do Egypta*. Zvěrokruh, 1957.

procházel také dlouho obdobím exulantského smutku po domově, z jeho básní však tryská skutečná umělecká náplň, bolest, řekl bych, tvůrčí. Třebaže se také úzkostně vrací a vrací k témuž tématu, nezapadá do šablony, obnovuje se v každé z nich nevšední mlouvou básnickou, kterou jsou jeho verše prosyceny a která jej sblíží s nejlepšími našimi mladými básníky doma. Jeho řeč je prostá a zároveň básnický vznosná, široce rozmáchlé verše se střídají s úsečně krátkými volnými verši nebo rýmovanými asonancemi, plynule přirozenými a snad proto tak básnivými, jako: "promluvila Čína — krutá Hirošima, po domově — v jednom slově, lásku pěl — dotrpěl, překročit váhám práh — jak je mi smutno po Čechách" a tak bych mohl citovat dlouho, abych ukázal, jak jsou mnohotvárné a smutkem probolené, stejně jako jeho básně, v nichž se forma lyrické písně ("Zima v Alpách": Hory si vzaly čepičky na spaní | Kraj usnul pod křídly vran | Vyříd'te v Čechách doma | Že je mi smutno a že jsem sám) střídá s epickou baladou nebo romancí ("Balada", "Advent", "Romance z Bavor") nebo námětem politickým ("Biblická krajina").

V jedné básni bezradnosti se obrací Měšťan o radu ke starým čínským básníkům:

"Mí čínští básníci — ach — povězte mi
Vaše moudrost se přece pravdy nebojí".

V témže čase jeho básnický druh doma Jiří Kolář, vystavený od únorových dnů nucenému mlčení a štollovskému šikanování, které zastavil teprve Hrubínův projev na spisovatelském sjezdu, přebásňoval podle staročínského mistra Suna rady o válečnické strategii na rady písčím básníkům. Poesie, básnické umění, je podle Jiř. Koláře věcí pravdy, krásy a cti. A v "Poesie" napsal Jiří Kolář o "strategii poesie":

"Básník se ožebračuje
čím méně dal
čím víc si ponechal
Přivádí se na mizinu čím víc šetří paměť
Jestliže čerpá z přítomnosti
může se stát minulé nedostupným
Stane-li se mu vzpomínka nedostupnou
jeho svěžest uvadne
Jestliže se mu nedostává svěžesti
bude pracovat s námahou
Dopustí-li aby se mu nedostávalo sil

ztratí bohatství námětů
a thema zchudne
Sedm desetin jeho statků pohltí touha chtít psát
a šest desetin daru padne na náhradu zborcených smyslů
uštvané vnímatelnosti
poničené citlivosti
jakož i výjimečnosti řeči hudby barev tvarů architektury přednesu
zázračnosti zrození a samozřejmosti smrti

Proto zřetelně pravím:

Moudrý básník nikdy na básni nešetří”

OCITOVAL JSEM BÁSEŇ CELOU, ABYCH UKÁZAL — I NAŠIM BÁSNÍKŮM V EXILU —
JAKÝM SKVOSTEM SE MŮŽE STÁT ŘEČ U SKUTEČNÉHO BÁSNÍKA, KTERÝ ”NA BÁSNĚ
NEŠETŘÍ”. Kolářův druh MILAN KUNDERA napsal k tomu v ”Monolo-
zích”:

”Být básníkem to znamená
jít až na konec
na konec pochyb
na konec doufání
na konec vášně
na konec zoufání”

*

ROBERT VLACH (roz. 1917), který umělecky zrál v cizině před válkou, potom v exilu za II. světové války, které se zúčastnil jako dobrovolník a znovu v emigraci od r. 1948, je nadaný a složitý básník a intelektuál. Jednou bude, myslím, příkladem, že českému inteligentu je možno v exilu a v cizině vůbec pracovat a produkovat s úspěchem. Novinář, lektor češtiny na universitě v Lyonu, vysokoškolské studie, jejich nostrifikace v Praze po válce, lektor češtiny v Krakově, lektor češtiny na švédské universitě v Lundu, lví podíl na založení České kulturní rady a revue ”Sklizeň”, ediční činnost ve Sklizni svobodné tvorby, několik sbírek vydaných básní⁴ a kolik nevyda-

⁴ ROBERT VLACH vydal v exilu: *Verše z exilu*, Stockholm, 1951. *Verše pro nikoho*, Londýn, 1952. *Tu zemi krásnou*, Knižnice lyriky, 1953. *Princezna*, Edice Sklizeň svobodné tvorby, 1958.

ných, rozběhy románové, satirické, pohádky, studie o Mickiewiczovi — a to myslím známe jen velmi malou část jeho skutečné činnosti literární a vědecké.

Oproti Javoroví, Měšťanovi, O. Tomanovi, Juniovi, je Robert Vlach člověk velkoměsta. Pražský rodák, nepoznal se s venkovem, ani v cizině, a tak mu chybí přírodní obrazy. Dává sice "větrem pozdravovat" v literární máchovské reminiscenci "tu zemi krásnou, zemi milovanou", zemi maminčinu, zemi Helenčinu, zemi dalekého snění, a táže se smutně:

"V té zemi krásné, kolébkou co byla,
dopřeje Bůh nám hrob?"

avšak vlastní v zúženém zeměpisném smyslu je mu Praha, "milénka Praha". Milénka, kterou měl tolik rád, kterou si vykreslil jako nejživější obraz krásy, věrnosti a hrdinství, ale která hořce zklamala, už za Mnichova a za války:

"Praho město moje jak bych netruchlil
Po Tvé vroucí kráse již mi lidé vzali,"

ale dále praví:

"Děvče, milénko, ne nechci Tvého těla
Zaskřípěl Tvůj hlas a duše zkameněla
Možná na sto let"

(Emigrací 1942).

V téže sbírce básní "Emigrací", která, ač se po válce líbila Halasovi, nespátřila světlo světa, neboť už tehdy nemohl publikovat v Praze verše, kdo nebyl určitě politicky zaměřen, napsal Robert Vlach řadu básní o národní cti a energii. Jsou to již náznaky jeho ironických písní a sarkastických próz.

Hořkost a pesimism zraněného života a lásky, pocit kruté osamocení doma, zklamání z lidí, kterým věřil a kteří zradili ("Pelyněk na rtech": Braň se přec, odpověz mi, / domove jediný, / ty, na pokraji pláče, / co rodiš udavače / spíše než hrdiny!), pohrdání a hořkost jej ženou zase ven. V "Praze pod azbukou" píše:

"Dnes zase odjíždím. Co ještě chci ti říci?
Školačka malá zamává na vlak rukou.
Jestli si pomyslím — Ne, nepomyšlím nic.
Sbohem, má Praho, ztracená pod azbukou!"

Třebaže v těchto verších je hodně mladé patetičnosti a máchovsko-bezručovských literárních ozvěn, jeho básně, někdy chvatně vržené a ne dost for-

málně vybroušené, mají při zdánlivé prostotě jazykovou básnivost, dovedné, plynulé a srozumitelné, avšak nevšední rýmy. Přes bolest ze zklamání jsou prodchnuty citlivou vírou a nadějí k národním osudům země. Postrádám v nich popřání sluchu sociálním otázkám a proudění doma. To je však, bohužel, slabou stránkou téměř všech našich básníků v exilu. Rodná země a lid se jim čím dále tím více stávají pomyslnými pojmy, bez skutečných postav lidí a jejich sociálních a životních zápasů doma. Škoda!

Do válečného období spadají též Vlachovy úzkostné balady a romance ("Bůh na tisíci křížů", "Kirké"), verše milostné lyriky ("Helenčin šátek"), které by si zasloužily knižního vydání, aby dokreslily básníkův portrét. Balada a epičnost jsou vzácné dary poesii. Forma Vlachových balad je sice tradiční, většinou nerudovská, avšak jejich náplň je nová a dosáhl v nich často se zdarem dramatického vyhození.

Poválečné verše, pokud je znám, nezměnily celkem básníkův výraz. Prohloubil myšlenkově i formálně některá témata, zůstal však v jakési slepé uličce.

A tu nás na počátku t. r. překvapil Robert Vlach opravdovou básnickou proměnou, "Princeznou". Princeznou je mu jeho malá dcerka a díky jí se z tvrdé skutečnosti exulantského světa a jeho neutěšenosti básník dostal do citového okouzlení úžasností dětského života, do mysteria dětství. Je v neustálém okouzlení a vytržení nad střídavými proměnami a vývojem stavů její dětské duše a snaží se básnicky zachytit rozličné momenty jejího dětského reagování na život kolem sebe.

Princezna hledí, oči dokořán, před sebe jenom, vidí-nevidí, ještě nic nemá, ani ručičky.

"Odkud jsi přišla, křehká, měkká,
a přece princezna?
Co neseš na svět, co tě čeká?
Odkud jsi přišla, křehká, měkká,
bezmocná, vítězná?"

Princezna hledí, objevuje svět, spokojená a šťastná vším, sbírá jména, klíčí její první slovička, rozdává je s úsměvy — princezna vládne věcem i lidem.

"Jak dlouho ještě bude v slávě stát,
než nahlodá ji čas a vyvrátí?"

táže se básník s úzkostí o její dětskou říši, ale šťasten.

Země se ještě točí pod prvními krůčky, princezna věří věcem i lidem kolem sebe, "potuchy ještě nemá, co je lež / a co je odstín, co je protiklad".

Básník jí zpívá první písňe-songy a první pohádky. A tak s ní pronika pohádkou k hlubinám záhad lidského bytí ("Song o smrti a o lásce") a zase z líbezného pohádkového snu do života skutečného.

"Čas her tě čeká, pak čas násobilky,
a přijde láska, přijde aniž zviš."

Básník se leká a touží lamartinovsky, aby svět zastavil svůj let a zachoval ji v neporušeném dětství.

"Nerost', maličká, nerost' tak rychle!"

— — —

"Jedenkrát přejde muž a otočíš se za ním —
Já vím, že před láskou tvou duši neochráním,
a ani nechtěl bych. Snad v tom, kdo nad sny tvými
jedenkrát získá moc, přísný čas odplatí mi
za lásky překvetné —"

— — —

"Jak mohu tušit dnes, co v budoucnu ti svítí
z hvězd sotva stvořených..."

V í t ě z s l a v N e z v a l, který v posledních letech svého života našel rovněž obdobné okouzlení a jistě i hluboké lidské štěstí ve zrození synka Roberta, "sladkého drobečka", napsal pro něho rozkošnou knížku "Věci, květiny, zvířátka a lidé pro děti" s ilustracemi od Jiřího Trnky a cyklus *Sonetů Robertu Nezvalovi*, které, bohužel, vyjdou již posmrtně. Ve 13. sonetu (vyšel v *Básnickém almanachu 1956*) se chvěje básník také úzkostně, jaký bude, až jednou vyroste, a píše:

"Ty, který cítíš, co je krása žen,
pomni, že budeš často nemocen
— a krásné ženy nejsou vždycky hodné.

Hled', včela také velké oči má...
Žena tě uspí svýma očima
a nakonec tě bodne."

Po stránce tvůrčí je "Princezna" dílo pozoruhodných uměleckých kvalit. Znamená šťastné obrození a obohacení Vlachova talentu. Romantismus, který u něho často mladě vyrazil na povrch, vyzrál zde v lyricky teplé dílo. Toto citlivé proniknutí do duše dítěte a do světa dětské představivosti, opo-

jení ze zázraku dětství, mu přineslo vnitřní vyrovnání a zároveň lásku k člověku, o kterou jej tvrdá předchozí leta připravila, víru v probouzející se život a jeho úděl. A to je u člověka i u básníka rozhodující. Básník našel konečně štěstí, tak jako Victor Hugo, když napsal svůj nesmrtelný cyklus "L'Art d'être grand père".

Také po stránce formální je celkové vnitřní ladění této monologické skladby neobvyklé — v exilové i v naší literatuře. Básník v ní střídá pravidelně volné verše vyprávění s rýmovanými písněmi a veršovanými pohádkami. Není to knížka pro děti, třebaže pohádky jsou psány pro jejich duševní obzor a chápání. Poetickou hutností výrazu je možno ji přiblížit k Halasovu "Ladění", Hrubínově "Špalíčku pohádek", Bassově "Na lodi za pohádkou", "Pohádkám pro Petříčka" od A. C. Nora a zejména "Malému princí" od Saint-Exupéryho, kterého teď vydali též v češtině.

"Princeznou" se Robert Vlach definitivně zapsal jako básník velkého formátu.

*

Z básníků, kteří se projeví teprve v exilu, je Robertu Vlachovi blízký pseudonym Jiří Kavka,⁵ třebaže jeho talent je skoro protichůdný. V prvotině "Úlomky torsa" a v rukopisné knize "Vyznání řekám" ukázal nesporné vlohy básníka, citlivého hledače slov a obrazů, i když úmyslně voleným volným veršem se často ochuzuje o poetický účín melodie a rýmu.

Je to poesie převážně pesimistická, trýznivé úvahy o domově ("Cesta královská"), o tajemství lidského osudu, od "přeludů skepse" k "přeludům milostným", poesie přemítavá, až zoufalá, jak je to údělem přemýšlivých básníků v exilu, probíjející se k osudovým otázkám lidské existence. Někdy se zachycuje víry v Boha, aby v zápětí pochyboval o jeho jsoucnu ("Nový věk") a téměř zoufal fatalisticky nad smyslem života. Malomyslnost či trpká skepse? Smutek domova či tma exilu? Nedošel ještě k osvobodivé víře a lásce k člověku.

V posledních básních, zdá se, Jiří Kavka se oprostil od abstraktní uzavřenosti a prchavých stavů své duše a napsal spádné verše obrácené jasně k životu ("Biblický obraz" ve "Sklizni", květen 57).

Jiří Kavka učinil též zajímavé záběry do současných politických událostí (revoluce v Maďarsku), těžko však říci, zda vždy šťastně a trefně ("V promítnutí", ve "Sklizni", listopad 56). Politická píseň je ošidná. Už Goethe

⁵ Jiří Kavka: *Úlomky torsa*. SST, Lund, 1956. *Vyznání řekám*. (V rukopisu, 1957).

o ní neměl valné mínění. Je-li špatná, obrátí se její škleb, a právem, na autora, a rozšíří jenom nedůvěru k básníku.

To Jiří Kovtun⁶ (roz. 1927) je šťastnější Kavky. Našel vnitřní vyrovnaní ve víře, což mu přineslo životní klid, neposiluje však právě jeho tvůrčí kvas. Má trochu jednoduchý poměr ke světu, vrací se neustále k týmž tématům, většinou pasivně a mělce, bez prohlubování. Jen zřídka zazní u něho jiná nota, jako např. v básni "Jednoho dne se vrátíme" (ve Sklizni", listop. 53).

Oldřich Toman (roz. 1924) je myšlenkově podnětný, má bohatství svěžích smyslových postřehů (na př. v básni "Duben", "Sklizeň", duben 57), nepůsobí však vždy dojmem nenucenosti, nýbrž naopak namnoze chtěně, když hledá za každou cenu rým.

Junius je pseudonym mladého emigranta roz. 1922, žijícího v Austrálii. Jeho básně jsou talentované, třebaže nezvládl dosud vždy básnickou formu. Jakoby ještě prožíval učňovská leta básníkova, což podává někdy čistou stránku neotřelosti, tak "Daleko je moje Tipperary" nebo hluboce emotivní "Pár řádek, které nepodpíší" (obě ve Sklizni", duben 53), která svědčí o skutečném básníku:

Pár řádek, které nepodpíši.
Je zas váš svátek, mami, vím.
Vy víte, jaká cizota dnes čiší,
a proč se nepodepíši: váš syn.

At' mluvím cizí řečí, mami,
at' chutnám příchut' cizích vín,
chtěl bych se modlit díkůvzdání,
nedobrovolný anonym.

Chtěl bych dnes vlíbat do polštáře
droboučké vrásky vaší tváře
a setřít zlo všech dětských vín.

Nesmím říc' neřečené, ani
do stříbrem potřísněných skrání
zašeptat prosté slůvko: syn.

⁶ Jiří Kovtun vydal: *Blaboslavení*. Edice Lucernička, 1953. *Tu-Fuův žal*. Knižnice lyriky, 1954.

Také Jaroslav Dresler, (roz. 1925), nevydal dosud v exilu žádnou knižní sbírku veršů, a je to škoda, soudím-li podle roztroušených časopiseckých příspěvků. Libuje si v rychlém řazení myšlenek a niterných zážitků, v pojmech někdy abstraktních, avšak není čtenáři uzavřený a nedostupný. Ví, co říci a říká to jasně, třeba ve formě existencialistické nebo surrealistické. S jakým uměním se např. vyrovnává s touhou po domově v básni "To město" (v antologii "Neviditelný domov") nebo v "Promluvě do větru" ("Tribuna", leden 54):

Jednoho dne se vrátíme Anebo ne
Jednoho dne se
V prach obrátíme Zcela určitě
Synové Adama do pěti světadílů rozešlí
Ze všech živých
Jen čtyřicet nebo padesát tisíc
By mohlo vnímat
Vzkazy jež po větru východním
Posílají naše lesy kopce úžlabiny
Jestliže zavane

— — —
Promlouvám do větrů
Temných a dunivých jako bunkr
Jež překřičeti nelze
A čtyřicet nebo padesát tisíc různých hlasů
Se v každém okamžiku ozývá kdesi hluboko
V mém vnitřku
Uši jsou na prasknutí přeplněny ozvěnami
A mozek nestačí zaznamenat
Neboť nejpodivuhodnější básně
Nelze vyjádřit řečí
Kterou se člověk
Obvykle dorozumívá se světem

Je pravda, že někteří stoupenci tohoto žánru poesie, skrývajíce často nemohoucnost vynalézavé discipliny rýmů, rozpoutávají chlapecky nevážnou mluvu, aby "ohromili měšťáky". Ve skutečnosti daleko spíše sami projevují maloměšťácký nevkus, tak Ivan Blatný (roz. 1919) svými básněmi v exilu, pokud je znám ze zmíněné antologie.

Tak začal v exilu též Jan Tumlíř⁷ (roz. 1926), jehož básnická

⁷ Jan Tumlíř: *Hořká voda*. FIF 1952.

prvotina "Hořká voda" působí dnes při čtení až trapně, tak je přeplněná laciným verbalismem a někdy až křečovitostí. Od té doby, pokud jsem jej mohl sledovat po časopisech ("Svědectví"), se Tumlíř vyvíjí rychle, lépe v malých prozách a kritikách než ve vlastní poesii (velmi pěkná a obsažná řeč za Zd. Němečkem).

*

V emigrantské čtenářské obci se setkáváme, více než je zdrávo, s příliš zkostrnatělými názory na poesii a její tvůrčí svobodu. V tom se nebezpečně shodují se stalinovsko-ždanovským mravokárcem a ubiječem básnické svobody v Praze prof. Lad. Štollem, který ve jménu t. zv. socialistického realismu chtěl ubít i Halase. Měli by si uvědomit, že je též "umění nerýmovat", jak to svého času pěkně napsal literární kritik Vojtěch Jirátko, a jak to dokazují Ivan Jelínek,⁸ roz. 1909, a Milada Součková,⁹ o nichž jsem měl již příležitost zmínit se obšírněji, a také o Frant. Listopadovi¹⁰ (liter. pseudonym, roz. 1921).

Fr. Listopad zůstal, myslím básnický, v důvěrném styku s kamarády své generace z okruhu "Mladé fronty", s nimiž doma debutoval, s "básníky všedního dne", jak jim tam říkají. Přibližuje se s nimi k lidem a věcem a dovede i v šedivé, "umazané" skutečnosti najít nevšední a básnivý půvab. Jeho poesie má, oproti ostatním básníkům v exilu, lehčí notu, někdy až zběžně poloreportážní, někdy popěvkovou intonaci a rytmus ("Burcujte, kohouti" ve "Sklizni", červen 57). Stále ještě živé bohatství jazykové a barvitost mluvy ukazují na utajené zdroje jeho nadání, když je sám neznevážní zbytečnou, až nevkusnou vulgárností. *Umělec nepatří jen sám sobě, nýbrž i čtenářům.*

Listopad má citlivý, třebaže občas ironický vztah k látce a bohatou, často však neukázněnou fantasii, takže čtenáři většinou uniká smysl jeho veršů. *Rozpoutat dívčoe fantasii není těžké. Zvládnout ji je těžší a také umělecky zodpovědnější.*

Nerýmované verše z poslední doby ("Vzpomínka jako horečka..." z knihy "Svoboda a jiné ovoce" a "Šedý prapor" ze "Sklizně", leden 58) otvírají

⁸ Ivan Jelínek vydal po válce v exilu "Ulici břemen" v edici Bohemica Viennensia, 1956.

⁹ Milada Součková vydala v exilu sbírku básní "Gradus ad Parnassum", SST, Lund, 1957.

¹⁰ Frant. Listopad vydal po válce sbírku veršů "Svoboda a jiné ovoce", Bohemica Viennensia, 1956.

výhled na nové možnosti listopadova vývoje, jdoucího do větší hloubky a úsilí "vyslovit nevyslovitelné", jak řekl *Otokar Fischer*.

Jemu generačně příbuzný *Jiří Kárnet*, ještě z domova představitel existencialistických metod, je sensitiv, který se dává vést především intuicí. Má nevšední obrazy i rýmy (tak v básni "Podle Ovidia" ve "Svědectví", č. 3—4), nenapsal však ještě, pokud vím, opravdu závažná slova básnická.

*

Vcelku mladé české poesii chybí, doma i v emigraci, nový *Nezval*, rozlet, sen, fantasie. Je možno pitvou najít mezi nimi talent nebo opravdové rozběhy tvůrčí. Jsou většinou vážní, rozjímaví, avšak skoro nikdy dramaticky výbušní nebo svěže, bezprostředně lyričtí, třeba jako *Seifert*. Není cítit mládí, jeho nespoutanost, ani u méně než dvacetiletých. Snad tato přílišná vážnost, skepse, hloubámí, jsou důsledky doby a především exilu. Doma mají básníci hodně důvodů ke smutkům a zmatkům. Básníci v exilu však mohou psát opravdu svobodně, "bez obav", nikým nesráženi ve svém tvůrčím rozletu a neusměrňováni dogmatickými nařízeními a kritikami.

Je mezi nimi několik jmen, která projevují nesporný básnický talent. Na nich je, aby překonali krizi vzniklou odloučením od rodné země, o níž napsal básník *František Hrubín* (v předmluvě "*Básník a země*" k "*Básnickému almanachu 1956*"), že je vzácným prstenem zasnoubení s básníkem a že prý "není básníka mimo zemi", mimo obzor jeho vlasti.

Je pravda, že rodná země poznamenala, a zejména u nás, básnické dílo celých generací, od *Máchy* a *Erbeny*, *Vrchlického* a *Nerudy*, *Sovy* a *Bezruč* až po naše současníky, ale je také pravda, že *Ovidius*, *Dante*, *Victor Hugo*, *Mickiewicz*, abych jmenoval jenom tyto čtyř, napsali právě v exilu nejslavnější sbírky veršů, které tvoří základní odkaz poesie jejich zemi.

Na našich básnících v exilu jest, aby neustrnuli, aby v sobě překonali pocity méněcennosti a aby ukázali svými schopnostmi, že i v exilu je poesie schopna osobitého výrazu a vývoje, bez epigonství a bez servilního poddanství. Aby ukázali, že nemusí nutně zahynout každý, kdo opustil svou zemi a že i mimo domov mohou platně přispívat k nesmrtnosti jeho génia.

EPIGRAMATIKOVI

Milý pane *Lacina*,
šeptá celá *Praha*,

že ta švanda *laciná*
bude jednou *drahá*.

Ludvík Sláma

JIRÍ GIBIÁN: TOLSTOJ A SHAKESPEARE

Tolstého známý krajně odmítavý postoj k Shakespeareovi patří mezi velké kuriozity světové literatury a proto je stálou výzvou k hledání příčin a k pokusům o osvětlení a vysvětlení této averse, těžko pochopitelné na první pohled. V poválečných letech byl problém předmětem diskuse a námětem několika statí — tak m. j. vrátil se k otázce známý George Orwell ("Shooting an Elephant", New York, 1950). Profesor anglické a ruské literatury v Northamptonu, USA, George Gibian, původem Čech, věnuje poměru Tolstého k Shakespeareovi zevrubnou studii, "*Tolstoj and Shakespeare*", v níž se snaží dokázat, že celoživotní nechuť Tolstého, korunovaná pamfletem "O Shakespeareovi a dramatu" z r. 1906, netrýská z vnějších pohnutek — reakce na příliš často povrchní chvalozpěvy a retorický obdiv k Shakespeareovi v Rusku i ve světě — nýbrž vyrůstá organicky z estetických a filosofických názorů Tolstého a z jeho vlastní tvůrčí koncepce.

Gibián ve své práci podává přehled všech výpadů Tolstého proti tomu, s nímž ironií osudu jako umělec byl snad nejčastěji srovnáván, od prvních povrchních, v nichž Tolstoj, jako jeho Alexej Karenin, atakoval, co vlastně neznal, až do konce života. Nic postupně v očích Tolstého ze Shakespeara nezůstalo bez výtek,

prudkých, posměšných a ovšem ryze subjektivních: jeho náměty, zápletky, charakteristiky a v neposlední řadě jazyk, tak básnický, v němž Tolstoj, sám zaměřený k monumentální jednoduchosti, nikdy nedovedl shledat poesii. V pojetí Tolstého byl Shakespeare aristokrat, fatalista, protinábožensky zaměřený, fantasta. Sám blízký francouzským neoklasikům 18. století, Tolstoj měl pro umění jediné měřítko: je dobré nebo špatné podle toho, jaké city vzbuzuje. Shakespeare se mu, při jeho morálních a náboženských požadavcích na literaturu, jevil jako clown, jako zručný řemeslník dramatu v nejlepším případě, jako nemorální a demoralisující. Nejinak ostatně dopadli v očích Tolstého takový Goethe, Rafael nebo Beethoven, jen s tím rozdílem, že se k nim nevracel tak často a s takovou vehemencí.

Gibián se pokouší, se zdarem, dovést ve své věcné, soustředěné, metodické práci, že takový, jaký byl, Tolstoj jinak Shakespeara vidět nemohl. Odmítá klidně a bez zbytečných slov, silou svých důvodů, extrémní hypotesy, jichž nikdy ani kolem Shakespeara, ani kolem Tolstého nechybí (na př. že Tolstoj se identifikoval s Learem, a pod.). Jeho studie jistě je nesporným přínosem mladé americké slavistice.

Robert Vlach.

Vladimír Vaněk:

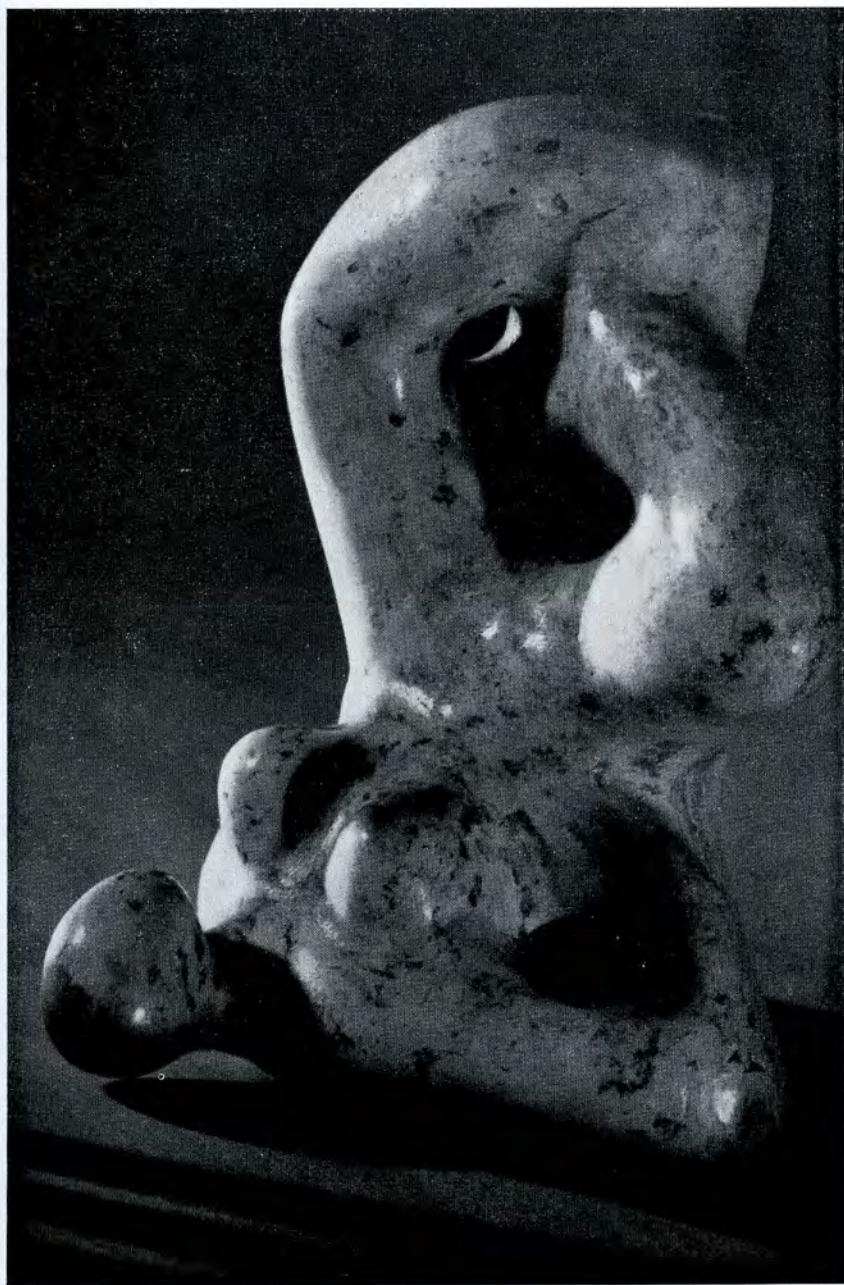
JAN ZACH

narodil se ve Slaném 27.7.1914. Navštěvoval průmyslovou školu v Praze a byl žákem akvarelisty Angelo Zeyera. Jeho všestranný umělecký zájem o malířství, sochařství i dekoraci jej uvedl záhy na cestu výstavnictví a v letech 1937—1938 a 1939 byl navrhovatelem mnohých výstavních pavilonů na oficiálních výstavách československých. Od roku 1940 se věnoval propagační práci pro čsl. průmysl v Brazílii, kde se uvedl také jako umělec a organisátor uměleckých výstav. Únor 1948 jej zastihl v Brazílii, kde zatím se stal známým ve všech uměleckých kruzích — i jako ilustrátor a divadelní dekoratér, založil muzeum umění v Resende a zúčastnil se také soutěži na pomníky jako sochař. Pořádal kursy umění a vnitřní dekorace. Šťastně uspořádanou výstavou v roce 1951 v Banff, Alberta, upozornil na sebe i v Kanadě — kam se později přestěhoval. Nyní je profesorem na universitě v Eugene, Oregon, ve Spojených státech.

Zdá se, že Zach "nemá čas" procházet vývojovými obdobími — dělá skoky do tmy v tom nebo onom směru. Je vše, jen ne otrok formy. A když jej nějaká forma zaujme — někde v přírodě — kus stromu, pařez, kořen nebo kámen — intimně se s ní sblíží a zapomíná na svůj boj o novou formu, hypnotisován formou danou Bohem přírodě — a jakoby jen obmاتاval ta místa, kde Bůh zanechal otisk své ruky — vyblazuje ji do forem přibližně lidských jakoby tam hledal pod hladinou stisk ruky Velkého Tvůrce. Pozdržel jsem se u tohoto oboru jeho tvorby proto, že se mi zdá nejtypičtější pro Zacha. On jinde abstraktista hledá zde výběrově příbuzenství s nejelementárnějším projevem přírody. Právě proto také se mu nejlépe daří formy ve dřevě — s tím materiálem si tyká jako s přítelem. Pokusy s mechanickým spoutáním světla, různými Prometey, kovovými formami atd — ukazují, že mu není žádná hmota cizí a ruce má šikovní — ale duši vdechuje zejména do těch dřev neb kreseb, které je připomínají. Dochází tam, kam došel Lipschitz geometricky a matematicky — ale cestou duševního hmatu — a tedy bloubejí než Lipschitz.

Jsem přesvědčen, že jako pedagog na universitě v Eugene dá tisíce popudů na všechny strany všem, kteří se mu přiblíží, hledající pramen čisté duchovní inspirace.

Vladimír Vaněk.

Žena naznak

Afrodité
Hlava ženy
Hlava z kamene

Kresba organické formy

Dvě postavy

Prometheus

NIEKOL'KO POZNÁMOK A DODATKOV KU KNIHE
R. KOPECKÉHO: ČESKOSLOVENSKÝ ODBOJ V POLSKU
V R. 1939.*

Priznávam sa, že som mal nedôveru k tejto stostránkovej knižočke, keď ste mi ju, pán redaktor, poslal na recenziu. Predpokladal som, že ide o ďalšiu neslušne útočnú publikáciu o našom druhom zahraničnom odboji a mienil som vám knižku vrátiť bez napísania kritiky. Keď som si však knižku prečítal, bol som príjemne prekvapený. Nie že by som so všetkým, čo obsahuje, súhlasil. O niektorých podrobnostiach i osobách, ktoré red. Kopecký spomína, mám iný názor. Vysvitne to jasne a odôvodnene, keď sa dostanem k tomu, aby som v ďalšom sväzku svojich pamätí vyličil tieto veci a osoby podrobne na základe dokumentov. (Teraz ukončievam sväzok svojich pamätí, ktoré sú uverejňované v New Yorkskom Denníku, nazvaný: Maje poslanie vo Varšave II. a ktorý končí mojím odchodom v marci 1939 do Spojených Štátov Severnej Ameriky. Československý odboj v Pol'sku zaradím tedy do nasledujúceho sväzku, ktorý bude líčiť začiatky nášho druhého odboja v Spojených Štátoch, v Pol'sku, vo Francii a v Anglii.).

Keď som čítal v úvode Kopeckého štúdie, že "kopii pôvodného materiálu jsem dal čisti postupně různým

účastníkům akce, z nichž žádný v něm nenalezl nesprávnosti" a že tiež pí. Viera Szathmáryová, manželka "vyslance Svobodného (!) státu slovenského" dostala kopiu v poznámkach, podivil som sa, že mne tú kopiu p. Kopecký prečítať nedal, lebo keď by som i nebol snád' podľa jeho názoru priamym účastníkom akcie, mohol p. redaktor predpokladať, že o akciu mám vedomosti a materiál, keďže iste vedel, že som bol i za môjho pobytu v Amerike v apríli—júli 1939 s varšavským vyslanectvom v stálom styku a potom od júla do začiatku septembra som vo Varšave — ako to p. Kopecký i opätovne spomína — mohol z blízka sledovať akciu.

Opätujem, že dobu a akciu, ktorú pán redaktor Kopecký vo svojej knižke líči, spracujem podrobne a odkazujem interesovaného čitateľa na túto moju prácu. Teraz sa obmedzím len na niekoľko poznámok, ktoré v mojej knihe podrobnejšie rozvediem.

So "základnými znakmi československého odboja v Pol'sku" v zásade súhlasím. Poznamenávam len k vete, že "československé zastupitelské úrady vykonávaly jen omezenou působnost, jako úrady v likvidaci a byly nakonec (na německý nátlak) úředně zavřeny", že toto tvrdenie nie je úplne presné. Vyslanectvo vo Varšave a konzulát v Krakove, ktoré

* Vydala edice "Modrá revue", Rotterdam, Postbox 98, cena \$ 1,50.

úradu sa podarilo zachrániť pred odovzdaním Nemcom, ovšem mohli vykonávať len obmedzenú pôsobnosť, lebo nemali ani prostriedky, ani možnosti vykonávať plnú pôsobnosť, keďže poľské zahraničné ministerstvo neuznávalo legalitu týchto zastupiteľských úradov a trpelo len ich činnosť konšpiračnú. Neprijímalo úradné podania, neuznávalo pasy a víza, vystavované vyslanectvom alebo konzulátom, prijímalo len súkromné, i písomné sdelenia od úradníkov vyslanectva. Táto zmena v chovaní poľského zahraničného ministerstva bola privedená obsadením českých zemí Hitlerom a vytvorením t. zv. samostatného Slovenska, ktoré Poľsko uznalo. Československé vyslanectvo nezavdalo príležitosť poľskému štátu k neuznaniu vyslanectva a keď vyslanec ocestoval do Ameriky, sdělil notou zahraničnému ministerstvu, že počas jeho neprítomnosti ho bude zastupovať, ako chargé d'affaires, legačný radca Zedwitz.

Poľská verejná mienka a žurnalistika uznávala však — aspoň do určitej miery, že vyslanectvo i konzulát tlumočia vôľu československého ľudu a iste snahy československého odboja. Dokazovali to nielen stálym stykom s úradníkmi zastupiteľských úradov, ale najmarkantnejšie ku pr. vtedy, keď varšavské vyslanectvo vyvesilo dňa 3. mája, v pamätný deň poľskej konštitúcie, československý prápor na svoju budovu, keď vyvesilo tiež prápor, spustený na pol žrdi v deň smrti maršálka Pilsudského 13. mája, alebo keď krokovský konzul Znojemský venoval na poľskú pôžičku leteckej obrany 500 zlotých

z peňazí, upísaných na obranu československého štátu.

”Úradne zavrené” zastupiteľské úrady nikdy neboli — a až do vypuknutia vojny boli tieto budovy strediskami odboja. Je ovšem pravda, že poľské ministerstvo verejných prác — až dakedy v júli — zabralo formálne úradným výnosom, budovu čs. vyslanectva, ale ju ponechalo v našom užitku i na ďalej. Účinilo to len, aby sa poľské úrady mohli legitimovať pred Nemcami, že netolerujú akúkoľvek protinemeckú akciu bez retorzie. Styk vyslanectva s úradmi ovšem od počiatku musel byť nenápadný a nebolo možné pomýšľať na vytvorenie nejakej organizácie, nejakého komitétu, alebo výboru zo strany vyslanectva, ktoré by verejne vystupovali v Poľsku a zahájili odboj. Bolo veľmi dôležité, aby bolo postupované s najväčším taktom a rozvahou. To ináčé vyslanec pred svojím odchodom do Ameriky musel slúbiť i ministrom Beckovi. Išlo len o udržanie spojenia s vlastnou, o dodávanie správ domov, o usnadňovanie úteku pre politickú a vojenskú emigráciu atď. Preto tiež vyslanectvo vyžadovalo od počiatku, aby všetky československé zahraničné výbory a organizácie československej zahraničnej akcie, krajanské spolky a pod. udržovali v Poľsku styk len s vyslanectvom a to i v prípade, že by sa na nich niekto iný z Poľska obrátil. Bolo treba sa obávať netaktnosti resp. indiskrétnosti a provokácie. Preto bolo treba, aby i s krajanskými spolkami v Poľsku bol udržiavaný styk len prostredníctvom vyslanectva; nešlo pri tom o zachovanie akéhosi prestýžu alebo o žiarlivosť —.

(Meno katovického vojvodu Grażyńskiego — Grażyński — je v knihe skomolené. Z mojích poľských pamätí je ináč jasné, že Grażyński bol od počiatku našim priateľom. Je nesprávne ho označovať za "protektora bojůvek za sporu o Těšínsko". — Taktiež katolícka tlač — tisk katolícky — bol nám vždy priateľský a je nesprávnym generalizovaním hovoriť, že "upínal všetky sympatie na Sidora a slovenský autonomism").

O Českej Volyni je nesprávne hovoriť, že "české vlastníctvo zde bylo smíseno s vlastenectvím polským do té míry, že zde bylo možno najíti hmotnou nebo mravní podporu, ale ne politickou iniciativu." Naopak, česká Volyň sa dávala k dispozícii československému odboju bezvýhradne celá. Volyňskí Češi, ináč už pred vypuknutím vojny vyslovovali žiadosť návratu do Čiech. Keď tlačový attaché vyslanectva Hejret navštívil vo dňoch 23. a 24. mája Luck a vnišiel do styku so zástupcami Matice školskej, títo za celú českú Volyň sdôraznili, že uznávajú vyslanectvo, ako vedúci orgán celého nášho hnutia v Poľsku a žiadali byť informovaní o všetkých detailoch našej odbojovej akcie. Žiadali, aby sa volyňskí Češi mohli súčasťníť našej vojenskej akcie vo Francii, resp. v československých legiach, keby došlo k ich utvoreniu. Iná iniciatíva volyňských Čechov sa týkala vypísania pôžičky, ktorú by zaplatilo budúce Československo. Skutočne Volyň sobierala značný obnos na náš odboj.

S Volyňou vyslanectvo udržovalo trvalý styk. Keď som sa do Varšavy vrátil v júli 1939 — bol som tiež opätovne návštevu na Volyni a naši

volyňskí Češi mi sdôrazňovali, že sú nie spokojní so svojou situáciou v Poľsku a počítajú s tým, že by sa po oslobodení vlasti presťahovali späť. Prirodzene nebolo možné — vzhľadom k našej zvláštnej situácii v Poľsku — volyňských Čechov zaradiť do nášeho odboja, do československej jednotky v Poľsku, ale mnohí volyňskí Češi našli cestu jednak do našej armády vo Francii a Anglii a jednak do našej armády v Sovietskoch.

Redaktor Kopecký správne líči, že sa naše československé akcie v Poľsku značne triestily. Vinou toho nebol však ani tak nedostatok vedúcej osobnosti, ako skôr zásahy jednotlivcov alebo grúp, prišlých z Československa, ktorí plánovali akcie samostatné — a i keď tvrdili, že sú za jednotnú odbojovú vedenie, podnikali akcie na svoju päť a mali ambíciu viesť a dirigovať československý odboj. Spomeniem tu v tomto smere len grupu komunistickú, akciu redaktora Kahánka, poslanca Schwartzu a generála Prchalu. Akcie týchto osobností neboli ovšem koordinované, ale všetky vychádzali z predpokladu, že sa oslobodenie Československa uskutoční vojenskou akciou z Poľska, respektíve z východu. Verilo sa hrdému uisťovaniu niektorých poľských režimných vojenských a politických činiteľov, že Poľsko odrazí víťazne nemecký útok a poľská jazda pôjde na Berlín. Preto si niektorí československí vedúci emigranti predstavovali, že sa vrátia z Poľska domov, ako víťazi a nepripušťali, že ich pobyt — v páde vojny — bude v Poľsku veľmi prechodný. —

A tu sa snáď musím zastaviť u toho, prečo som po obsadení Prahy

Nemci a rozbití Československa odišiel do Ameriky za prezidentom Benešom, čo spomína i red. Kopecký. Ačkoľvek som nemohol vedieť, kedy vojna skutočne vypukne a ako dlho by sa mohol ostať v Pol'sku, záležalo mi na tom, aby sa za slovenskej účasti pripravil nový jednotný odboj za vedenia Dra Beneša. Učinil som tak po rozhovore s pol'skými vlastencí, menovite s generálom Sikorskim, ktorý jasne videl do situácie a obával sa nemeckého obchvatu pol'skej armády zo Slovenska. Vedel, že by tento nemecký nápor pol'ská armáda nemohla zastaviť pri všetkej dokonalosti, akou sa pol'ský vojak vyznačoval.

Emigrácia v Pol'sku bola dlho len židovskou a nemeckou emigráciou. Tí Nemci, ktorí našli útočisko v Československu, utekali ďalej; ich cieľom bol západ. Ešte začiatkom apríla (5. IV.) bola hlásená z Krakova vyslanectvu vo Varšave prítomnosť 500 židovských a 200 sudetských nemeckých emigrantov, ktorí chceli ďalej do Anglie a Ameriky. Až 20 apríla hlásili prvú grupu čs. dôstojníkov v hodnosti po kapitána. — O emigráciu sa staraly medzinárodné misie, anglická, vedená pi Hollingworth, Comité Central d'Accueil aux réfugiés politiques de Tchécoslovaquie (Jerome Ferruci), ako i Comité de liaison du Haut Commissaire de la S. des N. (taj. Katz a Baracetti). Medzi zástupcami týchto komitétov bola ostrá rivalita. Až neskôr sa začal veľmi aktívne uplatňovať Herman Field, zástupca Czechoslovak Trust-Fundu v Londýne, ktorý najviac ovšem pomáhal komunistom.

Vyslanectvo vo Varšave pôvodne nemalo možnosť pomáhať našim uprchlíkom, ktorí sa ocitli v Krakove a Katoviciach. Až 5—7 apríla prišli do Varšavy zástupcovia troch medzinárodných komitétov, pi Hollingworth, p. Ferrucci a Katz i Baracetti, a tiež člen t. zv. "Šaldova komitétu" Dr. Rábl, s ktorými vyslanectvo vstúpilo v styk. V tej dobe sa ešte ani neukazovalo, že by emigrácia v Pol'sku bola početnejšia. 1. apríla konzulát v Krakove navrhoval ešte vyslanectvu, aby reprezentatívne zariadenie služobného bytu prednostu konzulátu, V. Znojemskeho, bolo predané a získané peniaze boli určené k financovaniu zastupiteľských úradov. Znojemský bol toho názoru, že sa konzulát v Krakove nebude môcť dlho udržať pre nedostatok finančných prostriedkov a preto tiež navrhoval, aby sa uvažovalo o likvidácii konzulátu a prevzatia vyslanectvom konzulárnej agendy pre celé Pol'sko. "Další trvání konsulátu v Krakově nemá nejmenšího významu, administrativní funkce politická je minimální. Navrhují proto, aby konsulát v Krakově byl zrušen dnem 15. dubna 1939." (Na konzuláte ostali z perzonálu len kons. att. Dr. Vladimír Henzl a akt. taj. Ferdinand Kokštejn. Ostatní zemestnanci odišli do Prahy.) Rozšafný chargé d'affaires vyslanectva, Dr. Zedwitz súhlasil s odpredajom zariadenia služobného bytu prednostu konzulátu, ale zdôraznil, že je dôležité, aby "poblíž hranic byla naše placówka. Administrační činnost nemůže ustát, neboť kdo bude naše uprchlíky zachycovat, jim radit, starat se o pasy, atd. Psal jsem již

o pokyny do Ameriky a třeba vyčkat na místě, až se věci rozhodnou." (Ja som samozrejme rozhodol urýchlene, že konzulát má ostať). "Tak se postaví zbylí úředníci tamního úřadu nejlépe do služeb našeho odboje a doufám, že proto vytrvají, tak, jak my zde."

Konzul Znojemský učinil ešte 7. IV. ďalší rozklad, kde vyličil, ako sa agenda zmenšuje a písal medzi iným: "Uprchlíci, kteří přecházejí polsko-československé hranice jsou výhradně židé a Němci. Krakovem a Katovicemi prošlo již mnoho set uprchlíků a mezi nimi nevyskytl se dosud doslovně ani jeden Čech. V Krakově byl utvořen "Komitét pro pomoc uprchlíkům z Československa." V čele této organizace stojí Ing. Leopold Buchner, místopředseda zdejší židovské obce a Kurt Nauman, říšský Němec, soc. dem., který se stará hlavně o emigranty německé. Komitét pracuje s Miss Hollingworth a s Mr. Hermanem Fieldem, kteří zde zastupují anglický pomocný komitét. Pomocí našeho úřadu komitét skoro nepotřebuje, protože sám jedná ve věci uprchlíků jak s polskými úřady, tak s anglickým konzulátem... Konzulát je pečlivě střežen polskou policií. Každý návštěvník konzulátu je pozorován a občas lidé vycházející z konzulátu jsou legitimováni. Mnozí se bojí na konzulát přijít... Akce propagační na širší měřítko zde také není možná... Je nám všem těžko zde žít v takové nečinnosti, když jinde naše síly by se snad hodily... Tím, že jsem odmítl odevzdati úřad Němcům, bylo v Krakově uděláno vše, co bylo možné... Jiná situace by ovšem nastala, kdyby Pol-

ske se ocitlo v zbrojním konfliktu s Německem. Pak sám bych žádal, abych směl zůstatí blízko hranice, pak by byla možná propagační i organizační akce." Konzul Znojemský si tiež neuvědomoval, že v prvých dňoch nemeckého útoku bude musieť Pol'sko opustiť.

Medzitým však začal príliv skutočných československých uprchlíkov a konzulát v Krakove mal práce doslova plné ruky

To, čo Kopecký hovorí v kapitole: "Vznik politických výborů" a "Vznik vojenské skupiny", nepotrebuje žiadneho doplnenia. I kapitola: "Definitívni rozhod s 'politickým výborem' a jeho zánik" líči vývoj správne a "Vůdčí zásady čs. vojenské skupiny v Krakově" znamená vystihuje nielen náladu vo vojenskej skupine, ale tiež zásady, na ktorých bol vybudovaný celý čs. zahraničný odboj. Ďalšia kapitola: "Čs. vojenská skupina od vzniku do přechodu v čs. legii" je prostým a správnym vyličením historických udalostí. Poznávam len, že keď som sa vrátil v júli do Varšavy, našiel som vyslanectvo i vyslanecký byt plne obsadený hlavne vysokými dôstojníkmi, ktorí sprostredkovali odsunutie československých vojakov cez Gdynu do Francie. Vykonávali to v dohode s vojenskými činiteľmi vo Francii a v Anglii. Bránili sa rozhodne proti tendenciam, aby — zvlášte naši letci — vstupovali priamo do pol'ských jednotiek. Tých niekoľko, ktorých Poliaci do svojich letiek získali, zahynuli v Pol'sku do jedného. —

Nie je tak správna a spravedlive zhodnotená ďalšia kapitola: "Česko-

slovenské zastupiteľské úrady v akcii." Toto líčenie, ako to autor sám doznáva, je kusé a — dokladám ja — čiastočne nespravodlivo tendenčné. Nechcem ovšem tvrdiť, že táto tendenčnosť bola úmyselná — snáď vznikla skôr z nejakej pochopiteľnej predpojatosti proti "úradom" u ľudí, ktorí boli bežencami bez vlasti a bez pevného určenia. Možno, že p. Kopecský sa tiež dozvedel, že varšavské vyslanectvo varovalo red. Kahánka, aby red. Kopecského (ktorého označovali, ako býv, redaktora "Volné Myšlenky") použil pre rozhlasovú prácu v Katoviciach, ako hlasateľa, a vyslanectvo tiež vytykalo konzulátu v Krakove, že Kopecského "si vzali (dokonce na konzulát a pověřili ho redakci t. zv. "Přehledu", který tento úřad vydává"); neuvediem v záujme vecí dôvod tohoto odmietavého stanoviska). —

Nie je pravdou, že vyslanectvo a konzulát v Krakove boli "v prvom zmatku odevzdány Nemčom". Historiu záchrany zastupiteľských úradov líčim v mojích Pamätiach a každý si môže moje údaje s pravdou konfrontovať. — Taktiež je tam vyličený dôvod môjho odchodu do Ameriky. (Ináč ďakujem za uznanie p. red. Kopecskému na str. 46—47 jeho knižky). — K situácii vedúcich úradníkov zastupiteľských úradov poznamenávam, že protektorátne zahranické ministerstvo (vyslanec Rejholec) stále hrozilo telegraficky Znojenskému i Zedwitzovi retorziami, zabavením majetku, zbavením št. občianstva atď. To ich však žiadnym spôsobom neznervozňovalo. Boli však často znepokojovaní, keď videli, ako novoprišli spolupracovníci prílišnou

publicitou, t. j. neopatrným poskytovaním zpráv novinám znemožňovali útek ľudí z obsadeného územia Nemci, dávali možnosť Nemcom k intervenciam u poľských úradov a tým tieto úrady privádzali do nepríjemnej situácie. Boly zvlášte v Ilustrowanym Kuryeru Codziennym články, popisujúce spôsob úteku; feuilleton spisovateľa Nowaczyńskiego, ináč veľmi priaznivý našej veci, priniesol dokonca presné označenie miesta pobytu vojakov v Krakove, ich počet, údaje o ich transporte do Francie atď. Toto zkusených úradníkov privádzalo do zúfalstva, lebo vedeli, že odboj v štáte, ktorý dosiaľ nemohol priznať barvu, na čej strane vlastne stojí, a je svrchovane opatrný, treba prevádzať delikátne, konšpiratívne (pre čo zvlášť Poliáci mali veľké porozumenie, lebo boli v konšpirácii skutočnými odborníkmi). Neverím tiež, že by zkusení úradníci, toľké roky pôsobiaci v Poľsku, boli politicky tak naívnymi, ako ich autor líči na str. 48—49. Naopak mám dôkazy, že videli jasne zmenu poľskej politiky, lebo mi o nej podávali podrobné zprávy do Ameriky. Dr. Zedwitz 24. mája písal: "Veřejnost je pro nás, ale režim politický brzdi, zatím co vojenská kruhy pomáhají. Proto je za této situace těžšíště a možnosti u vojáků." To iste bolo realistické stanovisko a vyvracia Kopecského tvrdenie, žeby vyslanectvo a konzulát mali pôvodne stanovisko, že sa v Poľsku žiadna akcia nedá organizovať. Ale — zkusenosti iste nedokazujú, že vojenská akcia sa mohla rozvíjať v Poľsku po započatí vojny. Odhad situácie zodpo-

vedných politikovtedy — nebol "do-cela pochybený".

Vedúci úradníci vyslanectva a konzulátu si plne zaslúhovali pochvalu, ktorou red. Kopecký neskrblil na strane 51 a 52. Len z neznalosti legačného radcu Zedwitza môže ovšem vyplynúť poznámka o jeho nervovej vyčerpanosti vo Varšave. Zedwitz nebol nervove vyčerpaný ani do konca vojny, keď v Londýne pôsobil na ministerskom predsedníctve. Preto je nie správne hovoriť tiež, že si udalosti nechal prerásť cez hlavu.

Ale úplne falošná a nespravodlivá je charakteristika tlačového attaché Josefa Hejreta. Za môjho úradného pôsobenia v diplomatickej službe som neznal iného tak znamenite informovaného a tak výkonného úradníka, akým bol Hejret. I za mojej neprítomnosti vo Varšave za 3 a 1/2 mesiaca od konca apríla do prostred júla konal zázraky. Kopecký ovšem nemôže vedieť, že Hejret posielal výstižné zprávy o situácii v Československu, v Poľsku a v medzinárodnom živote mne do Spojených Štátov, vyslanectvám do Londýna a Paríža (spolu vyše 60 od 2 do 10 strán za 3 a pol mesiaca) a tieto zprávy boli hlavným informačným prameňom krajaných časopisov v Amerike — (ja som im tie zprávy spracúval), udržoval tajný styk s republikou a posielal letáky a zprávy domov (hlavne prostredníctvom zamestnancov spacích vozov) o zahraničnej akcii a o politickej situácii, zásoboval zpravami a článkami poľskú tlač, niektoré noviny si vyjednali pravidelné dodávanie článkov a zprávy; udržoval konšpiratívne spojenie s našimi poľskými priateľmi,

zvlášte z poľskej opozície (Sikorski, Bagiński, Niedzialkowski, predseda Národnej demokracie Bielecki, gen. taj. Niebudka, atď.); udržoval styky i s bývalými našimi protivníkmi z režimu, akým bol ku pr. senátor Gwiżdż. — Hejret bol pozývaný i poľskými úradnými činiteľmi, aby prednášal dôverne o situácii v ČSR a v našom odboji. Tak mal prednášky 31. mája v dôvernom shromaždení za prítomnosti štábných dôstojníkov a poľských zpravodajských činiteľov a 28. VI. vo Východnom Ústave, kde debata trvala 3 a pol hodiny. Hejret udržoval stály styk s Volyňou, krajanmi vo L'vove (riaditeľ Tlodka a predseda Vinohradník). Hejret vlastne redigoval na Volyni Krajané Listy, alebo dodával im prinajmenej zprávy a články. Bol v stálom styku s cudzími zpravodajcami a bol iste najlepšie informovaným tlačovým pridelencom vo Varšave. Hejret tiež vošiel vo styk s krajanmi v Bulharsku a na jeho žiadosť navštívil nás vo Varšave začiatkom augusta bývalý zástupca ČTK v Sofii, red. Jiří Wičas, ktorý nám priniesol prvé zprávy pre československý odboj z Bulharska. Ostal s nami v styku dlhšiu dobu, kým mu to situácia dovoľovala. — Je omylom si myslieť, žeby Hejret bol mal nechut' k poľským novinárom a "těšil se u nich neoblíbě." Naopak mal k nim — i k novinárom režimu — najlepši styk. Nie je tiež správne tvrdenie, že tlačová konferencia, ktorú Hejret usporiadal pre generála Prchalu, bola fiaskom. Na tlačovej konferencii boli všetci anglo-americkí zpravodajci (Daily Herald, Daily Telegraph, Daily Ex-

press, Associated Press, United Press atď.) a poľskí žurnalisti všetkých varšavských novin. Ak Prchalova konferencia bola fiaskom, nebol toho vinou Hejret. Vďaka Hejretovi mal príchod generála Prchalu do Poľska veľkú publicitu. — Hejret tiež výdatne pomáhal styku s domovom, ktorý udržiavala vojenská odbojová skupina dôstojníkov generálneho štábu (vedená gen. Ingrom a sprostredkovaná voj. attaché pluk. Kumpoštom a majorom Fritscherom z Varšavy). O tomto spojení sa zmieňuje i Kopecký na str. 53 a 54, očividne však o ňom mnoho nemohol vedieť, lebo táto hlavná linka čs. odboja bola absolútne tajnou. — Hovoriac o generálovi Ingrovi stáva sa mi teraz jasným, odkiaľ pochádzaly informácie o tom, že Ingr hrozil po vojne vojenskou diktatúrou, ktorú agitáciu hlavne komunisti využívali proti Ingrovi v Londýne i v Moskve. (V tejto veci mali sme i v londýnskej vláde konflikt s Rudolfom Bechyněm).

Už z predchádzajúceho je jasné, že kapitola Kopeckého "Propagační akce v Polsku" je neúplná a týka sa hlavne len akcii konzulátu v Krakove a vojenskej skupiny v Krakove. Táto časť propagačnej akcie je líčená v podstate správne. Možno súhlasiť i s kritikou Dr. Vladimíra Henzla, ktorému i vyslanectvo z Varšavy vytýkalo mnohé príliš autoritatívne a nesprávne zásahy do odbojových vecí. Medzi iným i to, že sa krakovský konzulát jeho vinou až príliš osamostatnil a korespondoval priamo s Paříží, Londýnom i Amerikou, aniž by uviedomil o svých krokoch vyslanectví. Že takový postup neodpo-

vidá pravidlům hry a jí neprospívá, je samozřejmo. Má-li býti dosaženo cíle, musí býti jedno vedení a všeobecná spolupráce, která se neobejde bez dobrovolné disciplíny." Taktiež vyslanectvo namietalo Henzlovi, že vytýkal — v neznalosti vecí — tiež malú aktivnosť vyslanectvu, zvlášte s poukazom na úspech red. Kahánka, ktorému sa podarilo presadiť český a potom slovenský rozhlas. Pri tom nebral v úvahu, že red. Kahánek sa opieral o poľské zahraničné ministerstvo, ktoré k vyslanectvu zachovávalo, už i z ohľadu na medzinárodnú situáciu Poľska, rezervu. — Snáď by si red. Kopecký mohol uviedomiť, že po mojej návšteve v Krakove a v Malých Bronoviciach, kde som k vojacom prehovoril, som Dr. Henzlovi dal iné zadelenie a od tej doby sa do vojenských vecí vari nemiešal.

O Kahánkovej akcii bolo by možné hovoriť s odstupom času už úplne objektívne. Nie je správne tvrdenie, že Kahánek prišiel do Varšavy ešte pred nemeckým vpádom do českých zemí. Prišiel až 10. alebo 11. apríla. Bolo pochopiteľné, že zastupiteľské úrady čs. prejavovali k jeho počínom nedôveru, keďže sám Kahánek v rozhovore s Hejretom a plk. Kumpoštom priznával, že prišiel do Poľska s výslovným súhlasom nemeckého tlačového attaché v Prahe, von Gregoryho, že ho na nádražie odprevadil sám min. predseda Beran atď. Kahánek, ako sám vyhlásil, mal formálne pracovať pre Novinu, ale jeho poslanie bolo iné, politické. Hneď v prvých rozhovoroch hájil Berana a Sidora. Hneď začal tiež propagovať svoju knihu: "Beneš proti Beckovi", ktorá obsahovala útoky na Beneša.

Z tejto knihy citoval II. Kuryer Codzienny "senzačné dokumenty", podľa ktorých vraj Česi nikdy nechceli vydať Poľsku Tešínsko. Kahánek Hejretovi hovoril, že bude vydávať český týždenník a dostane preto poľské občianstvo. — Tiež dal Kahánek čítať Hejretovi zaujímavý dopis poľského tlačového attaché o jeho návšteve u Berana. —

Kahánek tiež nerobil žiadne tajnosti z toho, že si dopisuje s Dr. Perglerom z Ameriky, ktorý sa odmietave staval k Dr. Benešovi. Red. Kahánek informoval ovšem o svojom postupe vyslanectva a tvrdil, že Beran chcel, aby udržoval styk so zahraničnou akciou. Postupoval však samostatne a bol platený Poliakmi. Dr. Zedwitzovi tvrdil 22. mája, keď ho prvý raz oficiálne navštívil na vyslanectve, že podal poľskej vláde tri návrhy: "aby byl zřízen český rozhlas . . ., vydávány české noviny . . . a zřízena emigrační kancelář s třemi odděleními (propagačním, organizačním a politickým)." Poľské ministerstvo zahraničných vecí prijalo priaznive všetky návrhy a uskutočnilo predbežne rozhlas, ktorého vedenie bolo sverené Kahánkovi. — Noviny by Kahánek tiež redigoval sám. Emigračná kancelária by slúžila styku s vedením zahraničného odboja, s vyslanectvom a s domovom. Ináč by kancelária slúžila výhradne emigrácii a bola by neodvislá od Poliakov. —

Vyslanectvu prirodzene nemohla byť takáto separátna akcia, nepodriaďujúca sa jednotnému vedeniu odboja, vítanou. Ďalšou prekážkou spolupráce boli i Kahánkovi spolupra-

covníci v rozhlase, Dr. Bertl a Josef Prídavok, jeden krajný pravičiar, ktorý vystupoval proti Dr. Benešovi a druhý slovenský separatista. — Začiatkom júla otvoril Kahánek vo Varšave "Slovanskú kanceláriu". Pritom sľuboval loyaltitu nášmu odbojovému hnutiu.

Snáď bude zaujímavé zaznamenať, že po mojom návrate do Poľska ma Kahánek okamžite navštívil, vyslovil poľtovanie, že som v Poľsku nebol, keď ho Beran tam vyslal, lebo by sa veci boli úplne ináč vyvinuly. Beran mu dal príkaz, aby postupoval v shode so mnou. Taktiež sa ma mal dotázať, či by som nepotreboval prostriedky na vedenie odboja, ktoré má minister Kalfus pripravené. Kahánek sľúbil mi podaním ruky, že nebude vystupovať proti jednotnému vedeniu odboja a zastaví všetky útoky proti Dr. Benešovi. Šľúbil tiež, že slovenské vyslanectvo, ktoré v tej dobe vystupovalo úplne pro-nemecky, nebude žiadnym spôsobom hájiť pred Poliakmi (pôvodne hájil zvlášť prvého vyslanca Klinovského, ako Sidorovca. V tej dobe však bol vyslancom už Szathmáry a jeho legačný tajomník Kordoš dal sa čoskoro do spojenia so mnou.) Zakrátko po mojom rozhovore s ním bol Kahánek okolo 15. júla postihnutý ľahkým záchvatom mrtvice, ktorá ho na čas vyradila z činnosti. Postupne sa síce zotavil, napísal do krakovského I. K. C. článok: "Žižka — anebo Komenský", ktorý znamenal do určitej miery podporu jednotného čs. odboja a našiel tiež priaznivé slová o Dr. Benešovi — ale nezískal už zpät svoj pôvodný elán. Po vypuknutí vojny emi-

groval do Rumunska, kde za krátko zomrel, stihnutý po druhej porážkou.

Moj návrat do Varšavy súvisel však s inou akciou, ktorú rozvinul vo Varšave v mojej neprítomnosti gen. Prchala.

Naši dostojníci gen. štábu, ktorí riadili československú vojenskú akciu a vyslanectvo vo Varšave, moji úradníci na vyslanectve, spolu so chargé d'affaires Zedwitzom a niektorí politikovia, ktorí prišli z domova do Poľska sa obávali, že z akcie, ktorú začal gen. Lev Prchala, vznikne samostatná odbojová akcia československá, napojená výlučne na Poľsko a že to môže znamenať fatálne rozdvojenie československého odboja. Všetky konšpiračné složky v československom domove žiadaly kategoricky jednotnú akciu za hranicami pod vedením prezidenta Dr. Beneša a všetky krajanské sily za hranicami, až na malú výnimku v Paříži — stáli na tom samom stanovisku. Československá Varšava (vyslanectvo a voj. činitelia) obrátila sa tedy koncom júna na prezidenta Beneša s nahliavou žiadosťou, aby som sa okamžite vrátil do Varšavy a usmernil vojenskú akciu gen. Prchalu. Prerušil som tedy svoju činnosť v krajanskej Amerike a vrátil som sa do Európy s instrukciami, ktoré som si predom dohodol s prezidentom Benešom. Na ceste do Poľska bol som v Londýne rečníkom na Husových oslavách na Hampstead-Heath, kde som veľkému zástupu československých emigrantov, ktorí väčšinou prechádzali cez Poľsko z Československa — podal informáciu o zahájení čs. odboja pod vedením Dra Beneša v Amerike. Mo-

je informácie boli prijaté s veľkým jasotom.

Po návrate lietadlom do Varšavy pustil som sa, ako zástupca čs. odboja pre východnú Európu a Poľsko, okamžite do práce.

Gen. Prchala prišiel do Varšavy 26. mája. 1939 spolu s manželkou a synom. Doviezol ho svojim autom udajne bratislavský poľský konzul. Hneď v ten deň a potom vo dňoch svatodušných sviatkov boli s ním v styku red. Hejret a plukovník Kumpošt. 28. mája Hejret organizoval už spomenutú tlačovú konferenciu. Na tlačovej konferencii ministerstva zahraničných vecí 1. júna bola daná poľskej tlači táto inštrukcia: "Gen. Prchala prišiel do Poľska a bude požívať poľského asyly. Nie je známo, ako dlho zostane a jaké má plány. Nemci sa pokúšali Prchalu získať, ale bezvýsledne. Tlač je žiadaná, aby nerobila príliš mnoho hluku okolo osoby generála." Publicita v tlači bola však taká, že poľské úradné miesta neboly tým nadšené. Zvlášte neboly nadšené tým výrokom generála, ktorý sa objavil v tlači, že prišiel organizovať československé legie v Poľsku. Prchala bol v Poľsku iste populárny, lebo potlačil na Podkarpatskej Rusi ukrajinské hnutie, ktoré predstavovalo pre Poľsko s veľkou ukrajinskou menšinou veľké nebezpečie.

Gen. Prchala bol stále v styku s plk. Kumpoštom. Tiež národne demokratický časopis Kuryer Bidgoski, ktorý mal úzky styk s Hejretom, uverejnil článok 4. júna, v ktorom sa písalo o potrebe československej légie v Poľsku a ktorý článok končil: "Nech tedy povstanú Legie české

a slovenské. Nech ten, kto udusil povstanie zakarpatských zbojníkov, sa postaví v ich čelo.”

Nevedel som o Prchalovej činnosti viacej, keď bolo rozhodnuté o mojej ceste do Varšavy. Keď som však do Varšavy prišiel, bol som informovaný našimi vojenskými činiteľmi a vyslanectvom, že Prchala bol ovlivnený predsedom Československej Besedy, inž. Waldmüllerom, v dôsledku čoho prerušil s vyslanectvom styky. Taktiež poslanec inž. Schwarz ktorý sa stal poradcom gen. Prchalu a ktorý pôvodne, po prichode do Poľska veľmi ostro vystupoval proti Stříbrnému, Beranovi, Háchovi, gen. Eliášovi a ”agrárnym kapitulantom”, obrátil a útočí na vedenie Dr. Beneša. V interview v Expressu Porannym 17. V. Schwarz ešte tvrdil, že obrovskú vinu na tragédii Československa majú agrárnici, ktorí našli svojho partnera v Henleinovi. Český národ bol sklamaný politikmi a chcel diktatúru vojenskú. Prišiel Syrový o podpísal kapituláciu. Odrazu však Schwarz — neznámo z akých dôvodov spolu s Prchalom stavajú sa proti našej zahraničnej akcii. Preto bolo nutné tiež zamedziť gen. Prchalovi návštevu vo voj. tábore v Malých Bronoviciach.

Mal som celý rad konferencií a porád s našimi vojakmi (gen. Ingr a dôstojníci gen štábu), politikmi, ktorí prechádzali Varšavou — a mal som schôdzky tiež s poslancom Schwartzom a s generálom Prchalom. Zašiel som tiež do Krakova a do Bronovic, zastavil som sa i vo L'vove a bol som na Volyni.

V dôsledku inštrukcií Dr. Beneša som postavil gen. Prchalovi priamu

otázku, či uznáva potrebu jednotného vedenia odboja a či súhlasí, že odboj má viesť prezident Beneš. Dal som generálovi otázku, či sa nejakým spôsobom viazal voči poľskému generálnemu štábu alebo zahraničnému ministerstvu a či jeho záväzok voči Poliakom znamená, že by nemohol byť použitý inde, než v Poľsku. Prchala najprv neodpovedal jasne, zvlášte o jeho záväzkoch k poľským činiteľom. Hovoril len, že jednal so šéfom gen. štábu, gen. Stachiewiczom. Ináče tvrdil, že je ochotný dohodnúť sa osobne s Dr. Benešom, lebo by chcel uplatniť požiadavky, ktoré sa netýkajú len odboja. Na bližší dotaz znovu neodpovedal konkrétne. —

Poslanec Schwarz bol značne útočnejší. Pustil sa do dlhej debaty o čs. politike pred a po Mníchove a útočil na všetky strany i na prezidenta Beneša. Nepúšťal som sa do debaty s posl. Schwarzom, lebo som považoval za hlavný úkol dohodnúť sa s gen. Prchalom.

Medzitým získal plk. Kumpošt text memoranda, ktoré gen. Prchala podal poľskému gen. štábu. Toto memorandum bolo potom kameňom úrazu u našich vojenských činiteľov: gen. Prchala sa ani slovičkom nezmenil o našom zahraničnom odboji, o tom, že československé, vlastne, ako to gen. Prchala formuloval, české a slovenské legie v Poľsku by boly súčasťou československej brannej moci v jednotnom odboji pod vedením prezidenta Beneša. Naopak — gen. Prchala sa nabídal, že by v rámci poľskej armády pod velením českým a slovenským vytvoril české a slovenské vojenské jednotky, ktoré by

boly súčiastkou pol'skej brannej moci. V memorande nebolo ani zmienky o tom, že by tieto vojenské jednotky mali podliehať nejakej československej politickej autorite.

V dôsledku tohoto objavu som začal s gen. Prchalom jednat' znovu. V rámci tohoto rokovania odovzdal mi Prchala i list, ktorý Kopecký uverejňuje v dodatku svojej knihy a ktorý bol adresovaný gen. Ingrovi, ktorý medzi časom odišiel do Londýna. Pred odovzdaním tohoto listu gen. Prchala sl'úbil, že pôjde na osobný rozhovor do Londýna, pri odovzdaní listu mi však sdel'oval, že do Londýna v dohode s ním pôjde posl. inž. Schwarz.

Ako som sa dozvedel, bol Prchalov postup dôsledkom sdelenia z pol'ského gen. štábu, že v prípade prerušenia stykov s Nemeckom bude okamžite povolená čs. legia a že je podmienkou zo strany Pol'ska, aby jej veliteľ'om bol gen. Prchala. Do tej doby, kým sa tak stane, budú pol'ské úrady pomáhať všemožne pri vyzbrojení a vyzbrojení príslušníkov voj. tábora v Malých Bronoviciach.

Až keď došiel z Londýna list prezidenta Beneša, adresovaný mne, v ktorom nabídal gen. Prchalovi voj. velenie čs. branných síl v Pol'sku, ako o tom Kopecký píše (nepamätám saý či v liste bola tiež nabídka na velenie vo Francii, nemám list po ruke), bezprostredne pred vypuknutím vojny, podpísal mi Prchala prehlásenie, ktoré som poslal okamžite do Londýna, že prijíma velenie čs. branných síl v Pol'sku v rámci jednotnej akcie odboja za vedenia prezidenta Dr. Edvarda Beneša a že uznáva mňa ako politického reprezentan-

ta čs. odboja v Pol'sku a na európskom východe.

Keď tedy 1. septembra vypukla válka, bola čs. akcia v Pol'sku sjednotená. A keď 3. septembra bol publikovaný dekrét prezidenta republiky pol'skej, ktorým sa sriadi'uje "legion czeski i slowacki", preniesol som sa i cez toto označenie a vyslovil som poďakovanie prezidentovi prof. Ignacy Mościckiemu týmto listom (prekladám z originálu pol'ského, ktorý mám v svojom archíve):

"V historický deň, keď Vaša Excellencia ráčila vydat' dekret o sriadení legie českej i slovenskej, vyrážam menom vedenia Československej Akcie Zahranicnej, v mene vyslanectva i vlastným menom z hl'bký srdca plynúce poďakovanie Hlave Pol'ského štátu, ktorá svojim historickým činom pomáha oslobodeniu našich zemí, ujarmených podvodom a násilím spoločného nášho nepriateľa. Naše city a naše srdcia splyvajú v tých chvíľ'ach s pocitmi a srdcami bohatierskeho národa pol'ského. Češi a Slováci pečatia svojou krvou tie bratské city a z kvetu tejto krvi vyrastie naše susedské spolužitie i večné bratstvo."

Tento list bol uverejnený i v pol'skej tlači a preto je nesprávne tvrdenie red. Kopeckého, že "vyslanectvo zaujímalo vyčkávacie stanovisko". — Druhý list podobného obsahu poslal som Maršalovi Eduardovi Šmiglemu-Rydzovi. —

Red. Kopecký zmieňuje sa o demonštráciach pol'ského ľudu pred našim vyslanectvom, z ktorého okien prehovoril spolu so mnou a na moje požiadanie i gen. Prchala. Slovenský vyslanec Szathmáry dal sa mi k dispo-

zicii len na ceste k rumunským hraniciam, ačkoľvek som sa s ním sišiel i vo Varšave po vypuknutí vojny, keď sa stal známym jeho list prezidentovi a ministrom Beckovi. My z československého vyslanectva s gen. Prchalom a jeho niektorými pomocníkmi, medzi nimi s red. Kopeckým, sme opustili Varšavu 7. septembra v noci zo dvora vyslanectva na automobiloch Škoda, ktoré som opatril od riaditeľstva Škodovky — náhradou za 5 našich vlastných automobilov, ktoré sme Škodovke 21. marca 1939 odvedli (vyslanec Slávik, obch. radca Pospíšil, plk. Kumpošt, mjr. Fritscher, a leg. taj. Dutka) a na ktoré som dal Škodovke potvrdenie. — Generál Prchala sa snažil dostať do Baranovicz, kam bol vystaňovaný tábor z Malých Bronovic pod velením pplk. Svobodu. —

O tom, čo sa s vojenskou jednotkou dialo, vie red. Kopecký viac, než som mohol vedieť ja. Je však správne, že gen. Prchala sa snažil naviazať so mnou styk na rumunských hraniciach, kam som sa spolu s ostatným diplomatickým sborom a so zahraničným ministerstvom poľským ktoré ma odrazu začalo uznávať — minister Beck ma požiadal i na slyšenie — dostal. Najprv ma vyhladal v Zaleszczykach kpt. Schweitzer a informoval ma, že legia — ač bez zbraní — bojovala u Tarnopola a že sa nachádza u Hlubuczka Wielkiego. Ačkoľvek legia, ako kpt. Schweitzer hovoril, bola súčasťou poľskej armády a podliehala poľským rozkazom, snažila sa dostať buďto do Rumunska, alebo do Sovietskeho Sväzu. (Vtedy sa ešte nevedelo o zásahu Sovietov . . .)

Na žiadosť kpt. Schweitzera som vyslal red. Hejreta na rumunské územie, kde sa pokúsil dostať do spojenia s rumunskými úradmi. Bolo mu slúbené, že pre legiu budú dané k dispozícii železničné súpravy na rumunských hraniciach. Nasledujúci deň, myslím 17. alebo 18. septembra prišiel do Zaleszczyk tiež gen. Prchala, ktorému som sdělil, že som zabezpečil možnosť evakuácie legie do Rumunska, ale som mu vytýkal, že opustil svoju jednotku. Na to sa gen. Prchala rozhodol vrátiť k jednotke, dostal sa však k nastupujúcim sovietskym oddielom a nemohol dosiahnuť jednotku. Dostal sa do Rumunska, do Černovic, keď ho sovietsky veliteľ prepustil na slobodu. Gen. Prchala mi potom sdeľoval v Černovicach, že sovietsky veliteľ ho prepustil, keď mu Prchala tvrdil, že bol so mnou, zástupcom československého prezidenta Beneša, vyjednávať na rumunských hraniciach. Dokladám len, čs. vojenské velenie potom súdilo gen. Prchalu preto, že opustil svoju vojenskú jednotku.

Táto čiastočne vyličená historia bola ukončením mojej "misie vo Varšave", ktorú som začal v roku 1936. — V tejto misii som potom pokračoval v Paríži, resp. v Angers, kde som bol riadne akreditovaný, ako vyslanec u vlády môjho priateľa gen. Sikorského, ktorý ma vlastnoručne vyznačil najvyšším stupňom rádu Polonia Restituta. Potom som pokračoval v tej samej misii v Londýne, kde som bol, ako čs. minister, jedným z hlavných vyjednávačov vo veci československo-poľskej konfederácie . . .

VÝZVA K ANKETĚ

Dnes v noci měl jsem zas jeden ze svých exulantských snů. Zdálo se mi, že sedím při sklínce vína s jedním ze svých nejmilovanějších přátel, s nímž jsem v mladších létech prodebatoval tolik nocí. Stěžoval jsem si mu, jak mne bolí dlouhé odloučení od vlasti, od onoho sladkého a opojného ovzduší kouzelných vzpomínek i prožitých zkušeností, bez něhož nikdy nepřestanu být vyděděncem. On mi zas tvrdil, že je vyděděncem také, že je exulantem ve své vlastní zemi, poněvadž nedovede žít bez kulturních styků s vnějškem a poněvadž, jak tvrdil, zlatá česká pšenice je mrtva, nevlá-li ji vítr oceánů.

"Deset let, deset dlouhých let," řekl mi, "smím číst jen knihy, které se mi k věření předkládají! Kolik nových knih od té doby na západě vyšlo! Kolik kulturních proudů a podnětů mne obešlo! Řekni mi alespoň názvy jednoho tuctu knih, které mi ušly a pro které ty máš děkovat Bohu, že nejsi doma!"

"Prosím tě," zhrozil jsem se, "jak mám z ohromné tvorby svobodného světa za dobu, kdy mezi nás spadla železná opona, vybrat dvanáct knih? Žádáš nemožné!"

"Ba ne!" říká zase on, "jen se snaž! Vynechej předně celou krásnou literaturu, romány a básně všech národů. Vždyť z těch sem tam něco přece někdy dostaneme do ruky. Vynechej dále všecku literaturu odbor-

nou, to je knihy technické, lékařské, právnické a tak dále, a omez se jen na tucet názvů knih, které by měl a mohl, podle tvého názoru, číst každý vzdělaný Čech i Slovák, aby prorazil kulturní železnou oponu a dostal mírnou a odměřenou porci čerstvého vzduchu svobodného Západu."

Když tak nebo podobně mluvil, vzbudil jsem se celý spocený nad tíhou úkolu, který mi uložil. A hned ráno jsem poctivě a těžce začal přemýšlet, které knihy bych mu nejraději poslal — kdybych věděl jak.

Můj seznam dvanácti děl, vydaných zhruba v posledních deseti letech, které by každý český a slovenský vzdělanec měl číst, vyhlíží asi takto:

Simone Weil — *La Pesanteur et la Grâce*. Jde o ukázkou, že i v moderním věku lze procítit křesťanství nově a hluboce.

Arnold J. Toynbee — *Study of History* nebo alespoň autorisovaný výtah, pořízený D. C. Sommervellem. Velkolepý pokus o jednotné pojetí dějin celého lidstva.

Christopher Dawson — *The Dynamics of World History*. Ukazuje člověka jako spolutvůrce dějin a nikoliv jako jejich produkt.

Winston S. Churchill — *The Second World War*. Autoritativní výklad politických událostí poslední války, vedoucích i k naší tragedii.

Jacques Maritain — *Creative Intuition in Art and Poetry*. Eseje o roli intelektu v básnictví, pronikajícímu do předpojmových a tajemných sfér života.

Erich Auerbach — *Mimesis*. Hledání skutečnosti v literatuře od Homera k Proustovi, přinášející důkazy, že tak zvaný sociální realismus není jediný a rozhodně ne nejhlubší způsob předvádění reality v evropském písemnictví.

André Malraux — *Les Vois du Silence*. Pročitěné naklonění se nad dějinami výtvarného umění.

Albert Camus — *L'Homme Révolté*. Po revolucích ve jménu pýchy, techniky a moci ohlašuje se pomalý příchod revoluce ve jménu člověka a lidské míry.

Milovan Džilas — *The New Class*. Zahajuje protikomunistickou revoluci v levém táboře a marxistickou terminologií.

Gunnar Myrdal — *An International Economy*. Velmi objektivní přehled těžkých problémů světového hospodářství se zajímavými výhledy do budoucna.

Norbert Wiener — *The Human Use of Human Beings*. Jeden z vůdců "druhé průmyslové revoluce" a znalec "mechanických mozků" a sebe kontrolujících strojů vykládá o slibech i nebezpečích nového vývoje.

David Riesman, Nathan Glazer, Reuel Denney — *The Lonely Crowd*. Studie změn v povaze Američana, svým významem daleko přesahující americkou scénu.

Když tento seznam nyní čtu, s hrůzou vidím, že je více než nedokonalý: je příliš jednostranný, osobní,

snad příliš anglosaský a neobsahuje mnohé, co bych i já sám rád dodal. Vyzývám proto zdvořile, ale důrazně všechny čtenáře, aby dodali, co jsem vynechal, vynechali, co jsem přečetl, aby pak po přečtení všech připomínek a oprav redaktor mohl sám vypracovat seznam takřka definitivní, který by pak zde byl uveřejněn.

Proč? Předně proto, že bychom všichni měli pracovat k tomu, aby již nyní do našeho jazyka se přeložily nejlepší knihy svobodného světa. Možná, že železná opona se pootevře tak či onak dříve než čekáme, a pak by bylo výhodou, kdyby hned bylo k dispozici to nejhodnotnější, aby se nepřekládalo zbrkle a nepromyšleně. Avšak ani kdybychom tento náš úkol nesplnili, ani sám suchý seznam těchto nejhodnotnějších a pro vzdělance nejdůležitějších knih by nebyl bez užítku: jistě by bylo lze tento seznam prostřednictvím svobodného rozhlasu v Československu zveřejnit, aby byl znám naší studující mládeži a našim vzdělancům, aby věděli, oč přicházejí. Budeť takový seznam jedním z makatelných důkazů komunistického kulturního útisku a bude vyvolávat hlad, který není hladem po chlebu. Vyvolávání tohoto hladu je pomáháním k uvolňování pout a je otvíráním vězení. A budou-li komunisté pod tlakem veřejného mínění vzdělanců muset sami přeložit a vydat jednu nebo více z knih, vyšlých z naší ankety — již proto, aby ukázali, že se větru od oceánu nebojí — bude to i naší — ne malou — zásluhou. Neboť jen po obdržení vláhy ze Západu naše pole zase zplodí nové národní zrno zlatější a těžší.

VÝSLEDKY LITERÁRNÍ SOUTĚŽE

Křesťanské akademie a Kulturní rady na rok 1957.

Poroty Křesťanské akademie a Kulturní rady, jež tvořili Petr Ovečka, Jan Pražák a Václav Srpen, resp. Magdalena Hansenová, Else Westh-Neuhardová a dr. Jaroslav Jíra, se shodly na doporučení k vydání těchto prací:

Alfa: Mrtví chodí po světě. Humoresky a grotesky.

Antonín Kratochvíl-Christen: Kniha setkání. Literární medailony.

O slibném talentu svědčí i román "Kaplička ve stráni" od *Bobumila Berky* a "Povídky z Nové Guineje" od *Boženy Širkové*, — práce, jež však vyžadují další značné úpravy.

Porotu Křesťanské akademie zaujal i překlad Racinovy Athalie od *Jindřicha Středy*, a porotu Kulturní rady — mimo soutěž, protože předložené jenom jí — zaujaly verše *Jiřího Kavky* "Vyznání řekám" a dvě práce *Pavla Želivana*: "Sedm esejů" a "Hledání ztraceného jména".

Alfova kniha vyjde v edici Sklizeň svobodné tvorby v serii na rok 1958; kniha Kratochvíla-Christena v serii 1959.

Za Kulturní radu:

dr. Robert Vlach

Za Křesťanskou akademii:

Mons. dr. František Planner

Kolo na rok 1958.

Křesťanská akademie a Kulturní rada vypisují literární soutěž ve všech oborech (literárních i vědních) na rok 1958. Práce, kladně oceněné porotami obou organizací, budou doporučeny ke knižnímu vydání. Autoři nejsou omezeni námětem, druhem ani rozsahem. Soutěž je anonymní. K pracem je nutno přiložit zalepenou obálku se jménem, resp. pseudonymem, a adresou autora. Tato obálka bude otevřena teprve po skončení práce porot. Do 31.12.1958 přijímá práce z Evropy Mons. Fr. Planner, Via Concordia 1, Roma, Italia — a práce z mimoevropského světa přijímá dr. Robert Vlach, Call Box 323, Lenox Hill Station, New York 21, N. Y. — USA.

Za Křesťanskou akademii:

Mons. dr. František Planner

Za Kulturní radu:

dr. Robert Vlach

inquiring "which 12 books, apart from the novels and stories, should be made known in Czechoslovakia" — giving his own answer to the question. The closing article informs readers about the results of the Literary Competition of the Christian Academy in Rome and the Czech Cultural Council in Exile for the year 1957, in which the humorist Alfa and Antonín Kratochvil-Christen were the prize-winning authors.

V EDICI SKLIZEŇ SVOBODNÉ TVORBY VYŠLO:

- Svazek
1. Pavel Javor: *Nad plamenem píseň*
 2. František Listopad: *Umazané povídky*
 3. E. J. Popera: *Věnce*
 4. Jan M. Kolár: *Listy němému příteli*
 5. Bedřich Svatoš: *Mlha šatí strach*
 6. A. D. Martin: *Atomický věk*
 7. Alfa: *Cizinec mezi námi*
 8. Adolf Mokřý: *Karel Havlíček Borovský*
 9. Jiří Kavka: *Úlomky torsa*
 10. Vladimír Štědrý: *J. V. Císař Spojených států*
 11. Jaroslav Havelka: *Pelyněk*
 12. Jan M. Kolár: *Otázky české tradice*
 13. Josef Kratochvil-Baby: *Knihy o zvířatech*
 14. *Sedm pohádek od sedmi autorů*
 15. Vladimír Zelený: *Povídky z předměstí*
 16. Jan Ještědský: *Zapomeň, můžeš-li...*
 17. Milada Součková: *Gradus ad Parnassum*
 18. Adolf Mokřý: *První kroky*
 19. Vilém Bernard: *Kde básníkům se poroučí*
 20. Zdeněk Němeček: *Stín*
 21. *Mosaika Amelie Posse*
 22. Přemysl Pitter: *Obeň na zemi*
 23. Robert Vlach: *L'Exil et le Poète — Essai sur la psychologie de l'exil dans l'oeuvre d'Adam Mickiewicz*
 24. Robert Vlach: *Veselé pohádky o psu Muďulovi*
 25. Robert Vlach: *Princezna*
 26. Otakar Odložilík: *Obrázky z dvou světů*
 27. Petr Den: *Evropan na Manhattanu*
 28. Alfa: *Mrtví chodí po světě*
 29. Zdeněk Němeček: *Bloudění v exilu*
 30. *1. sborník Sklízne svobodné tvorby*
 31. *2. sborník Sklízne svobodné tvorby*
 32. Milovan Džilas: *Nová třída*
V přípravě:
 33. Jan Čep: *Samomluvy a rozhovory*

Serii 1958 tvoří svazky: 21 a 24—32. Cena od 1. X. jedenáct dolarů. Jednotlivě možno koupit sv. 32 (cena 3 dol.) a sborníky, po 2 dol. Předplatné na další serii: 10 dol. (knihy i sborníky). Předplatné pouze na sborníky (4 čísla) 6 dol.

